

Meku Minerva

Liittykö siihen jotain pelottavaa?

Lapsen äänen kuuleminen ja kaltoinkohtelukokemusten puheeksi ottaminen lapsen kanssa.

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi

Hyvinvointi ja toimintakyky

Opinnäytetyö

28.10.2013

Tekijä Otsikko Sivumäärä Aika	Meku Minerva Liittyykö siihen jotain pelottavaa? Lapsen äänen kuuleminen ja kaltoinkohtelukokemusten pu- heeksi ottaminen lapsen kanssa. 34 sivua + 4 liitettä 28.10.2013
Tutkinto	Sosionomi
Koulutusohjelma	Sosiaalialan koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sosiaalialan koulutusohjelma
Ohjaajat	Lehtori Riikka Konttinen Lehtori Aini Ronkainen
<p>Tässä opinnäytetyössäni tarkastelen lapsen kokemaa kuritusväkivaltaa ja kaltoinkohtelua ilmiönä. Mitä se on ja miten se vaikuttaa lapsen turvallisuudentunteeseen ja kehitykseen? Esittelen sekä aikuisille suunnattuja, kuritusväkivaltaan liittyviä asennemuutoksia valottavia tutkimuksia että koululaisille tehtyjä, kuritusväkivallan kokemuksia kartoittavia tutkimuksia. Nostan myös pohdittavaksi aikuisten vastuun lapsen hyvinvoinnin rakentamisessa ja turvaamisessa.</p> <p>Opinnäytetyöni tavoitteena oli luoda lastensuojelun avopalveluina tarjottavan perhekuntoutuksen käyttöön uusi työväline, Lapsen Puntari, jonka avulla asiakkaana olevan lapsen ääni ja osallisuus tulevat paremmin huomioituksi. Lapsen Puntarin tarkoitus on vahvistaa lapsen asemaa tiedon tuottajana ja tukea lasta tunteiden tunnistamisessa ja nimeämisessä. Omaohjaajana toimivaa työntekijää se auttaa tutustumaan lapseen paremmin, ohjaa suhtautumaan lapsen tuottamaan tietoon vakavasti ja reagoimaan siihen ammatillisesti. Lisäksi työvälineen tarkoitus on muun muassa helpottaa tiedon jakamista moniammatillisessa työryhmässä sekä auttaa työn dokumentointia.</p> <p>Lapsen ääni nousee vahvasti esiin opinnäytetyön luvussa, jossa kerron Ensi- ja turvakotien liiton Lapsen aika -projektin myötä turvakotityössä tapahtuneesta orientaation muutoksesta, joka vahvisti sekä lasten että työntekijöiden mukaan lasten subjektiivisuuden kokemusta, kuulluksi tulemistä ja huomioon ottamista.</p> <p>Esittelen opinnäytetyössäni Vantaan kaupungin Kuuselan perhekuntoutuskeskuksen, jossa olen työskennellyt useita vuosia ja jonka käyttöön olen Lapsen Puntarin ensisijaisesti suunnitellut. Työvälineen käyttö osana tavoitteellista perhekuntoutusta nostaa lapsen äänen ja kokemuksen keskiöön ja osoittaa sille sen tarvitseman tilan ja paikan. Jatkohankkeissa on syytä paneutua työvälineen muokkaamiseen niin, että se palvelisi mahdollisimman hyvin esimerkiksi vauvaperheitä ja maahanmuuttajana Suomeen tulleita perheitä.</p>	
Avainsanat	perheväkivalta, osallisuus, perhekuntoutus, lapsi tiedon tuottajana

Author Title	Meku Minerva Is there something scary? Hearing the Voice of the Child and Early Intervention with Maltreatment.
Number of Pages Date	34 pages +4 appendices Autumn 2013
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructors	Riikka Konttinen, Senior Lecturer Aini Ronkainen, Senior Lecturer
<p>In my thesis I examined domestic violence and maltreatment experienced by children as a phenomenon. What is it and how does it affect the child's development and sense of security? I presented studies aimed for adults about the changes in attitudes towards domestic violence as well as studies meant for children that examined their experiences of domestic violence. I also raised the issue of adults' responsibility when building and securing a child's well-being.</p> <p>My purpose of my thesis was to create a new tool, Child's Balance, for family rehabilitation provided as an outreach service by child welfare. With this tool the voice of a child, who is a client, is heard and their participation better noticed. Child's Balance is designed to build a child's status as a provider of information and to support a child to recognize and identify emotions. It will help employees working as personal guidance counselors to learn to know a child better and guides them to deal with the information a child gives with seriousness and to react to it professionally. The tool was also designed to make sharing of information easier in a work community of several professionals as well as help with the documentation of work.</p> <p>An example of a powerful voice of a child was seen in a project started by The Federation of Mother and Child Homes and Shelters, and it caused a change in orientation in shelter work, which, according to both children and employees, reinforced the children being heard and noticed as well as their experience of subjectivity.</p> <p>In my thesis I also introduced Kuusela Family Rehabilitation Centre organized by the city of Vantaa. I have worked there for several years and designed Child's Balance for their use primarily. The use of this tool as a part of goal-directed family rehabilitation raises the child's voice and experiences in the centre and make sure it gets the place and space it needs. In future projects editing and shaping the tool should be focused on so that it would serve, for example, families with young babies or families that have arrived in Finland as immigrants.</p>	
Keywords	domestic violence, participation, family rehabilitation, a child's status as a provider of information

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Perheväkivalta ja kaltoinkohtelu lastensuojelun tilastoissa	3
3	Kuuselan perhekuntoutuskeskus	6
3.1	Ympäri vuorokautinen perhekuntoutus	6
3.2	Päiväkuntoutus	7
3.3	Moniammatillisuus Kuuselassa	8
4	Aikuisella on vastuu lapsen hyvinvoinnista	9
4.1	Aikuisella on vastuu omista teoistaan	9
4.2	Aikuinen ei saa lyödä lasta	10
5	Perheväkivalta ja lapsen kaltoinkohtelu	13
5.1	Mitä on lapsen kaltoinkohtelu?	13
5.1.1	Mitä aikuiset ajattelevat kuritusväkivallasta	15
5.1.2	Lasten kokemukset heihin kohdistuneesta väkivallasta	18
5.2	Perheväkivallan vaikutus lapseen	20
5.2.1	Perheväkivallan vaikutus turvallisuudentunteeseen	20
5.2.2	Perheväkivallan vaikutus kehitykseen	21
5.3	Lasta suojaavat tekijät	22
6	Kaltoinkohtelukokemusten puheeksi ottaminen lapsen kanssa	24
6.1	Puhumisen ja kuulluksi tulemisen tärkeys	25
6.2	Lapsi avun arvioijana	26
6.3	Työntekijä kohtaa lapsen	27
6.4	Miksi lapsen on vaikea puhua?	28
6.5	Miksi työntekijän on vaikea kuulla?	29
7	Lapsen Puntari	31
8	Arviointi	33
	Lähteet	35
	Liitteet	
	Liite 1. Työntekijälle	
	Liite 2. Lapsen Puntari (alle kouluikäinen)	
	Liite 3. Lapsen Puntari (alakouluikäinen)	
	Liite 4. Lapsen Puntari (yläkouluikäinen)	

1 Johdanto

Lapsen perheessään kohtaama väkivalta, pelko ja turvattomuus ovat, ikävä kyllä, ajan-kohtaisia teemoja yhteiskunnassamme. Olemme voineet lukea eri tiedotusvälineistä varsin seikkaperäisiäkin kuvauksia vanhempien omiin lapsiinsa kohdistamista julmuuksista, jotka surullisimmissa tapauksissa ovat johtaneet lapsen kuolemaan. Aiheen ympärillä on käyty keskustelua niin kahvipöydissä, netin keskustelupalstoilla, lasten ja perheiden kanssa työskentelevissä työyhteisöissä kuin erilaisissa asiantuntijoista koostuvissa työryhmissä. Sosiaali- ja terveysministeriö asetti syksyllä 2012 työryhmän pohdimaan keinoja lastensuojelulain toimivuuden ja lastensuojelun toimintakäytäntöjen parantamiseksi. Kesäkuussa 2013 luovuttamassaan loppuraportissa työryhmä esittää 54 toimenpide-ehdotusta, joista osa on jo annettu Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen toteutettavaksi. (Toimiva lastensuojelu 2013.) Ministeriössä odotetaan kommentteja työryhmän raportista sekä kunnilta että työmarkkinajärjestöjen edustajilta kuluvan syksyn aikana.

Kesäkuussa 2013 julkaistiin myös toinen laajaa julkisuutta saanut raportti. Opetusministeriön asettaman ryhmän tehtävänä oli selvittää tapahtumia, jotka johtivat helsinkiläisen lapsen kuolemaan toukokuussa 2012. Raportin mukaan näyttää siltä, että vanhempien oikeuksien kunnioittaminen, perheen tukemisen ajatus ja yksityisyyden suoja ylittivät päätöksenteossa lapsen edun. Lapsen kuulemista ei toteutettu asianmukaisesti ja lapsen kokemus välittyi aikuisten kertoman perusteella. (8-vuotiaan lapsen kuolemaan johtaneet tapahtumat 2013.) Tässä opinnäytetyössäni en tule paneutumaan kyseisen, tai minkään muun tapauksen yksityiskohtiin, vaan nostan pohdittavaksi kysymyksen lapsen kokemuksen kuulemisesta. Mitä kautta se lastensuojelun avopalveluissa välittyy työntekijöille? Kuulemmeko lapsen äänen ja voiko lapsi olla osallinen häntä koskevissa asioissa?

Lapsen osallisuudessa on kyse lapsen kasvun ja kehityksen perusedellytyksistä sekä siitä, että lapsen tulee voida olla mukana hänen etunsa turvaamiseksi tehtävän työn määrittelemisessä, toteutuksessa kuin myös sen arvioimisessa (Hotari – Oranen – Pösö 2013: 149). Lastensuojelun käsikirjassa todetaan, että lastensuojelussa työntekijöiden on luotava edellytykset sille, että lapsi voi tuoda esiin mielipiteensä, ja työntekijän on autettava lasta omien ajatusten ilmaisemiseen. Työntekijöiden velvollisuus on var-

mistaa, että lapsen asianosaisuus toteutuu lapsen iän ja kehitystason mukaisesti, ilman sitovia ikärajoja. (Lastensuojelun käsikirja.)

Lastensuojelun avopalveluissa työskentelevänä näen edellä kuvatut teemat ammatillisesti erittäin kiinnostavina ja tarkastelun arvoisina. Perhekuntoutuksen struktuureihin tulisikin mielestäni vakiintunutta paikkaa lapsen äänen kuulemiselle esimerkiksi perheväkivaltakokemuksista tai muusta kaltoinkohtelusta.

Suomessa ei tilastoida lastensuojelun tarpeen syitä kattavasti, joten tietoa siitä, kuinka monen lapsen asiakkuuden taustalla on perheväkivaltaa tai muuta kaltoinkohtelua ei voi antaa (Karjalainen – Forsberg – Linnas 2012: 281). Tilastoinnin puuttumisesta huolimatta jokainen lapsi, hänen kokemuksensa ja kertomuksensa ovat tärkeitä. Niiden kuuleminen ja huomioiminen esimerkiksi lastensuojelun avohuollossa velvoittaa työntekijöitä oikein kohdennettuihin interventioihin, joiden tavoitteena on lisätä perheen hyvinvointia ja lapsen turvallisuudentunnetta ja tasapainoista kehitystä.

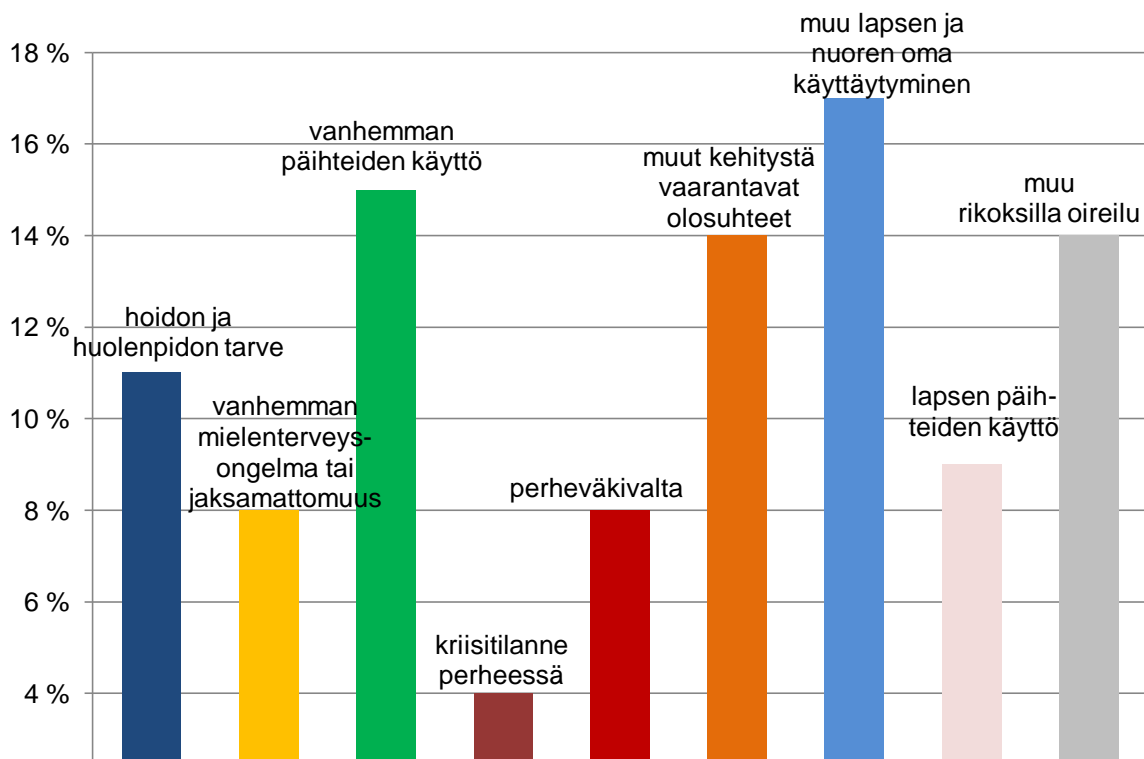
Tässä opinnäytetyössäni tarkastelen perheväkivaltaa ilmiönä, esittelen aikuisille suunnattuja kuritusväkivaltaan liittyviä asennemuutoksia valottavia tutkimuksia ja vertaan niitä lapsille suunnattuihin, kuritusväkivallan kokemuksia kartoittaviin tutkimuksiin. Nostan pohdittavaksi aikuisten – lasten vanhempien sekä lastensuojelun eri ammattiryhmien edustajien – vastuun omista teoistaan lapsen hyvinvoinnin rakentamisessa ja turvaamisessa. Työssäni olen antanut tilaa myös lapsen äänellä kerrotuille kokemuksille.

Opinnäytetyöprosessin ensisijainen tavoite on luoda lastensuojelun avopalveluna tarjottavan perhekuntoutuksen käyttöön työväline, Lapsen Puntari, jonka avulla lapsen ääni ja osallisuus tulevat aiempaa paremmin huomioituksi. Liittämällä osaksi omaohjaajatyöskentelyä se antaa tilaisuuden tutustua lapseen syvällisemmin ja auttaa osaltaan luottamuksellisen suhteen luomista lapsen kanssa. Lapsen Puntarin käyttö vahvistaa lapsen asemaa tiedon tuottajana, ohjaa työntekijöitä suhtautumaan lapsen tuottamaan tietoon vakavasti ja reagoimaan siihen ammatillisesti. Lapsen Puntarin tarkoitus on auttaa lasta tunnistamaan ja nimeämään tunteita, kertomaan turvallisessa ympäristössä omista peloista sekä ristiriidoista ja niiden ratkaisemisesta perheen sisällä. Kontekstisidonnaisena työvälineenä se myös helpottaa työntekijää tiedon jakamisessa moniammatillisessa työryhmässä sekä auttaa työn dokumentoinnissa.

2 Perheväkivalta ja kaltoinkohtelu lastensuojelun tilastoissa

Kuinka moni lastensuojelun asiakkaina olevista lapsista on kokenut väkivaltaa? Vastusta siihen on mahdotonta antaa, sillä oikeusministeriön selvityksen mukaan Suomessa tilastoidaan huonosti lastensuojelun asiakkaina olevien lasten väkivaltakokemuksia ja väkivaltaa kokeneiden lasten lukumääriä. Valtakunnallisissa tilastoissa ne eivät näy lainkaan, koska lastensuojelun toimenpiteiden perusteena olevia syitä ei tilastoida. Väkivaltaa esiintyy usein osana muita lastensuojelussa esillä olevia ongelmia, joten myös se vaikuttaa osaltaan tarkan kuva muodostumiseen. Selvityksessä todetaan lisäksi, että lapsen kohdistuva väkivalta ja lapsen kokemukset jäävät helposti sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa ja ammattikäytännöissä aikuisten kokemusten varjoon. (Oikeusministeriö 2013.)

Seuraava kaavio kertoo lastensuojeluilmoitusten suurimmat syyluokat Vantaalla 2010.

Kuvio 2. Lastensuojelun uudet käytännöt ja haasteet Vantaalla / Maritta Pesonen
Palveluinnovaatit ja tuottavuus -seminaari 17.5.2011.

Kaaviosta on nähtävissä, että suoranainen perheväkivalta on vuonna 2010 ollut syy lastensuojeluilmoitukseen 8 %:ssa Vantaalla tehdyistä ilmoituksista. Vantaalla tehtiin kyseisenä vuonna yhteensä 6 041 lastensuojeluilmoitusta. (Lastensuojelun uudet käytännöt ja haasteet Vantaalla.) Perheväkivalta oli näin ollen syynä lastensuojeluilmoitukseen 483 kertaa. Yhtä suuressa osassa ilmoituksista syy on ollut vanhemman mielen-terveysongelma tai jaksamattomuus.

Yksi tavallisimmista mielen-terveysongelmista on masennus. Mitä vakavammasta masennuksesta on kysymys, sitä todennäköisemmin se alentaa ihmisen toimintakykyä ja vaikuttaa myös vuorovaikutustasolla. Muutokset näkyvät esimerkiksi poikkeavina tunnereaktioina, unihäiriöinä ja väsymyksenä, vanhemman vähentyneenä läsnäolona lapsen arjessa sekä kyvyssä pitää huolta lapsesta ja tukea tätä. Vanhemmuus voi vaihdella ennakoimattomasti passiivisuudesta välinpitämättömyyteen ja impulsiiviseen kurinpi-
toon, jopa väkivaltaan. Vanhemman masennus vaikuttaa väistämättä lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen. (Söderblom 2005: 9–12.) Lapsi omaisena -hankkeessa on kehitetty masentuneiden vanhempien lapsille vertaisryhmätoimintaa. Ryhmään osallistuneet lapset ovat kuvailleet masentuneen vanhemman olevan aina väsynyt ja nukku-
kuvan paljon. Vanhempi myös suuttuu helposti ja ”se juo”. Lapset ovat kokeneet vanhemman sairaudesta ja tilanteesta syyllisyyttä, ja ajattelevat oman tottelemattomuuden olevan syy vanhemman sairauteen. Lapset kertoivat myös pelosta ja turvattomuudesta esimerkiksi näin: ”Mä yritän olla paremmalla tavalla kuin miten toimin...mä yritän tehdä kaikkee niin oikein ettei sen tarttis huutaa, mut sillon kyllä pelottaa”. Lasten kertomuk-
sissa ja kokemuksissa myös perheväkivalta nousi esiin: ”Silloin, ennen kuin me muutet-
tiin, niin äitillä ja isällä oli aika paljoo riitoja...Mä itkin joka kerta omassa sängyssä...ku se löi äitii”. (Söderblom 2005: 36–39.) Vanhemman masennus altistaa lapsen emotio-
naaliselle laiminlyönnille, joka on yleisin, ja joidenkin arvioiden mukaan kaikkein haital-
isin, laiminlyönnin muoto (Paavilainen – Mäkelä 2013).

Vanhempien päihteiden käyttö on ollut syynä lastensuojeluilmoitukseen noin 15 % il-
moituksista Vantaalla 2010. Päihteiden käytöllä on samantyyppisiä vaikutuksia van-
hemmuuteen, kuin masennuksella. Sen seurauksena vanhemman stressin sieto- ja
sääätelykyky sekä keskittymiskyky heikkenevät, impulsiivinen ja lapselle ennakoimaton
käytös lisääntyvät. Lapsen ja vanhemman välisestä vuorovaikutuksesta tulee herkästi
negatiivista. Vanhemmuudessa koetut haasteet lisäävät stressin ja pahan olon tunnet-
ta, joka altistaa lisääntyvälle päihteiden käytölle ja seurauksena voi olla lapsen hoidon
laiminlyönti, jopa lapsen pahoinpitely. (Aaltonen 2013.)

Edellä olevan perusteella näyttää siltä, että tapauksissa, joissa vanhemman mielenterveysongelmat tai vanhemman päihteiden käyttö on ollut lastensuojeluilmoituksen syy, ovat lapset joutuneet kokemaan jonkinlaista hoidon laiminlyöntiä tai kaltoinkohtelua, pahimmassa tapauksessa perheväkivaltaa.

Vanhemman jaksaminen ja päihteiden käyttö on mielletty vakaviksi huolignaaleiksi, jotka esimerkiksi Kuuselan perhekuntoutuksessa otetaan systemaattisesti esiin vanhempien kanssa käydyissä keskusteluissa ja työskentelyssä. Työskentelyn apuna käytetään muun muassa BDI-masennuskyselyä ja alkoholinkäyttöä kartoittavaa Audit-testiä. Tämän osa-alueen ammatillisesta osaamisesta vastaavat moniammatilliseen työryhmään kuuluvat psykiatriset sairaanhoitajat, jotka tapaavat kaikkia kuntoutukseen tulleita vanhempia. Tapaamiset ovat tärkeä, rakenteellinen osa perhekuntoutusta, ja monen vanhemman kohdalla osa voimaantumisen prosessia. Lapsen voimaantumisen ja osallisuuden näkökulmasta rakenteissa tulisi olla paikka myös hänen kokemukselle ja kertomukselle perheen arjesta, vanhemman läsnäolosta, mahdollisesti koetusta pelosta tai turvattomuuden tunteesta. Lapsen kokemusta olisikin kuultava aina, riippumatta siitä, mikä syy lastensuojeluasiakkuuden alkamiselle on ollut.

3 Kuuselan perhekuntoutuskeskus

Opinnäytetyön tavoitteena on luoda lasten kanssa työskentelyyn suunnattu työväline perhekuntoutuksen käyttöön. Tässä luvussa esittelen Kuuselan perhekuntoutuskeskuksen, jossa olen työskennellyt usean vuoden ajan, ja jonka työvälinevalikoimaan Lapsen Puntari kokemukseni mukaan hyvin soveltuu. Kuuselan esittely perustuu oma-kohtaiseen laitoksen ja sen työn tuntemiseen sekä Kuuselan esitteeseen. (Kuuselan perhekuntoutuskeskus 2011.)

Kuuselan perhekuntoutuskeskus kuuluu Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveystaloihin. Se on osa lastensuojelulakiin perustuvaa lapsi- ja perhekohtaista avohuoltoa (Lastensuojelulaki 2007/147, 3 §). Perhekohtaista työskentelyä ohjaa perheen, lähettävän tahon ja Kuuselan perhekuntoutuskeskuksen moniammatillisen työryhmän yhdessä laatima kuntoutussuunnitelma. Yhdessä määritellään myös kuntoutusjakson tavoitteet, joiden toteutumista työntekijät arvioivat jakson päätteeksi kirjoittamassaan yhteenvedossa. Yhteenvedossa arvioidaan myös perheen mahdollista jatkotuen tarvetta, ja se annetaan perheen lisäksi lähettävälle taholle ja perheen toivomuksesta lisäksi muille perhettä tukeville tahoille. Lähettävä taho Kuuselan ympärivuorokautisiin yksiköihin on lastensuojelun sosiaalityöntekijä, tällöin lastensuojeluasiakkuus on olemassa. Päiväkuntoutukseen tulevan perheen kohdalla lastensuojeluasiakkuutta ei välttämättä ole, ja tällöin kyse on lastensuojelulain määrittelemästä ehkäisevästä lastensuojelusta (Lastensuojelulaki 2007/417, 3 a §.) Lähettävä taho voi näissä tapauksissa olla esimerkiksi neuvola, psykiatrinen hoitotaho tai perheneuvola.

3.1 Ympäri vuorokautinen perhekuntoutus

Ympäri vuorokautista perhekuntoutusta toteutetaan Kuuselan kahdessa yksikössä. Näihin yksiköihin perheet tai lapset tulevat lastensuojelun sosiaalityöntekijän tekemällä päätöksellä (Lsl 37 §).

Perhepaikka on koko perheelle suunnattu ympärivuorokautinen yksikkö. Perhepaikassa on tilaa neljälle perheelle, joille kullekin on oma huoneisto. Sen lisäksi perheiden käytössä on yhteinen ruokailutila, oleskelutila sekä pieni leikkihuone. Perhepaikassa kuntoutusjakson pituus on seitsemän viikkoa, joista yksi on kotikuntoutusviikko. Kotikuntoutusviikon ajan työskentely etenee suunnitellusti perheelle nimetyn omaohjaajaparin tavatessa perhettä heidän kotonaan tai toteuttaen muuta tavoitteiden mukaista

toimintaa. Kuntoutusjakson ajan kouluikäiset lapset käyvät normaalisti omaa kouluun, päiväkotikäiset lapset ovat suunnitellusti osa viikkoa hoidossa, osan vanhempien kanssa Perhepaikassa. Viikonloput perheet viettävät kotona. Perhepaikassa on seitsemän kolmivuorotyötä tekevää ohjaajaa sekä vastaava ohjaaja.

Vaahteramäki on Kuuselan toinen ympärivuorokautinen yksikkö. Siellä on paikka seitsemälle avohuollon tukitoimipäätöksellä sijoitetulle 2–16-vuotiaalle lapselle. Kuntoutusjakson pituus on pääsääntöisesti kolme kuukautta. Työskentely on perhekohtaista, joka edellyttää vanhempien sitoutumisen ja osallistumisen, vaikka lapsi on Vaahteramäessä ilman vanhempia. Yhteistyötä tehdään myös lapsen muun verkoston kanssa. Viikonloput lapset ovat mahdollisuuksien mukaan kotona. Vaahteramäessä työskentelee kahdeksan ohjaajaa kolmivuorotyössä sekä vastaava ohjaaja.

3.2 Päiväkuntoutus

Ympärivuorokautisten yksikköjen rinnalla Kuusela tarjoaa sekä yksilöllistä että ryhmämuotoista päivä kuntoutusta. Näihin yksiköihin asiakkaat ohjautuvat joko lastensuojelun sosiaalityöntekijän lähettämänä (Lsl 36 §) tai ehkäisevänä lastensuojeluna esimerkiksi neuvolan, psykiatrisen poliklinikan tai perheneuvolan kautta. Päivittäinen asiakastyöskentelyaika on kaikissa päivä kuntoutusyksiköissä klo 8.30–14.30.

Kuperkeikka on intensiivistä yksilöllistä päivä kuntoutusta tarjoava yksikkö, jossa on neljä ohjaajaa. Kuperkeikan kuntoutusjakson pituus on keskimäärin viisi viikkoa. Kuperkeikassa on yhtä aikaa kaksi perhettä, jotka työskentelevät omissa tiloissa oman ohjaajaparin kanssa. Työskentelyä on arkipäivisin lukuun ottamatta keskiviikkoa, joka on perheen kotitehtäväpäivä. Päiväkuntoutusta voidaan toteuttaa osittain myös perheen kotona. Kuntoutusjakson aikana tehdään yhteistyötä vanhempien luvalla myös perheen verkoston kanssa. Esimerkiksi koululaisten ja päiväkodissa olevien lasten osallistuminen jaksoon suunnitellaan yhdessä opettajan ja päiväkodin henkilökunnan kanssa. Verkostoa voidaan myös tavata kuntoutusjakson aikana joko Kuperkeikassa, perheen kotona tai muualla, kuten koulussa, päiväkodissa, perheneuvolassa.

Ryhmämuotoisia päivä kuntoutusyksiköitä on kaksi. Toinen niistä, Kärrynpyörä, on Tikkurilassa, kuten muut edellä esitellyt Kuuselan yksiköt. Toisen yksikön, Pihlajan, toimitilat ovat Myyrmäessä. Ryhmämuotoisissa yksiköissä kuntoutusjaksot ovat noin kymmenen viikon mittaisia, johon sisältyy yksi kotikuntoutusviikko.

Kärrynpyörä on pienille lapsille ja heidän äideilleen suunnattu ryhmä. Ryhmässä on kerralla neljä äitiä lastensa kanssa. Pihlajassa ryhmään voivat osallistua perheen molemmat vanhemmat, myös siellä on tilaa neljälle perheelle.

Molemmissa ryhmissä on kaksi ohjaajaa. Koko päiväkontoutuksella on yhteinen vastaava ohjaaja.

3.3 Moniammatillisuus Kuuselassa

Kuuselassa työskentely on moniammatillista. Edellä mainittujen sosiaalialan koulutuksen saaneiden ohjaajien lisäksi Kuuselassa on kaksi psykiatrista sairaanhoitajaa, kaksi toimintaterapeuttia ja ruokapalveluohjaaja sekä johtaja, kanslisti ja emäntä. Psykiatriset sairaanhoitajat tapaavat kaikki perhekuntoutukseen tulevat vanhemmat ja tarvittaessa auttavat vanhempaa, mikäli tulee esiin tarve oman psykiatrisen hoitotahon järjestymiselle. Toimintaterapeuttien työ painottuu lasten tapaamisiin ja työskentelyssä pyritään arvioimaan ja tukemaan lapsen kehitystä. Toimintaterapeutit tapaavat myös lapsen vanhempia sekä sovitusti mahdollisia hoito- ja yhteistyötahoja. Ruokapalveluohjaaja tuo oman ammatillisen osaamisensa perheiden käyttöön ohjaamalla ruoanlaitossa talon yhteisessä opetuskeittiössä. Hän antaa myös ravitsemustietoutta ja opastusta ruokatalouden hoidossa.

Kuuselan henkilökunnalla on säännölliset konsultaatiot lastenlääkärin ja lasten psykiatrin kanssa.

4 Aikuisella on vastuu lapsen hyvinvoinnista

Lastensuojelulaki määrittelee selkeästi, että vastuu lapsen hyvinvoinnista ja tasapainoisesta kehityksestä on lapsen vanhemmilla tai muilla huoltajilla (Lastensuojelulaki 2007/417, 2 §). Lapsen huostaanotto on lastensuojelun viimesijaisin interventio, jolla pyritään turvaamaan lapsen kasvu ja kehitys. Luvussa 9 laki määrittelee lapsen huostaanoton perusteet, sijaishuoltoon liittyvän päätöksenteon sekä huostassapidon keston ja lakkaamisen. Lain mukaan huostaanotto on voimassa toistaiseksi, mutta sen jatkamisen edellytykset on tarkistettava asiakassuunnitelaman tarkistamisen yhteydessä, lapsen tai huoltajan hakiessa sen lopettamista tai kun se muutoin osoittautuu tarpeelliseksi. Huostaanotto on lakkautettava, jos sijaishuollon tarvetta ei enää ole. (Lsl 2007/417, 47§.) Miten arvioida sijaishuollon jatkamisen tarpeellisuutta tapauksissa, joissa huostaanoton syynä on ollut vanhempien lapsiin kohdistama väkivalta tai muu kaltoinkohtelu? Miten varmistetaan, ettei väkivalta toistu? Voisiko yksi kriteeri olla, että vanhempi kykenee itsearvioon, ymmärtää käytöksensä seuraukset ja ottaa vastuun omasta toiminnastaan?

Jari Sinkkonen kertoo teoksessaan *Lapsen aika* (2001) New Orleansissa toteutetusta interventiosta, johon osallistui 240 syntymäperheissään kaltoin kohdeltua, kodin ulkopuolelle sijoitettua, alle nelivuotiaista lasta ja näiden vanhempia. Intervention tarkoituksena oli parantaa näiden lasten ennustetta sekä tutkia lasten kotiin palauttamisen edellytyksiä; mitä täytyy tapahtua, jotta lapsi voisi palata takaisin syntymäkotiinsä. Yksi intervention keinoista oli vanhempien itsearvio. Sinkkonen nostaa tutkimusraportista esiin tähän liittyvän tärkeän näkökulman, joka on vanhempien omista tekemisistään ottama vastuu. Ne vanhemmat, jotka ottivat vastuun omasta toiminnastaan, kykenivät muuttamaan käytöstään, kun puolestaan niiden vanhempien kohdalla, jotka eivät nähneet käytöksessään mitään moitittavaa, ei myönteistä muutosta tapahtunut. Tehdyn intervention seurauksena aikaisempaa useampi lapsi vapautettiin adoptioon, eli vanhemmat menettivät oikeutensa lapseen. Kotiin palautettujen lasten kohdalla tilanne parani, eli kaltoinkohtelu ja sen uusiutumiskahva vähenivät selkeästi. (Sinkkonen 2001: 183–184.)

4.1 Aikuisella on vastuu omista teoistaan

Väkivaltaisesti käyttäytyvän aikuisen vastuun ottaminen omista teoistaan ja sen vaikutus muutokseen on ollut nähtävissä myös Ensi- ja turvakotien liiton vuonna 2004 aloittamassa viisivuotisessa *Vaiettu naiseus* -kehittämishankkeessa. Hankkeesta vuonna

2009 julkaistussa raportissa kuvataan varsin monipuolisesti väkivaltaisten naisten ammatillisen auttamisen kokemuksia ja menetelmiä. Siinä nostetaan esiin myös eri ammattiryhmille toistuvasti esitetty huoli siitä, että esimerkiksi naisten väkivallasta puhuminen on naista syyllistävää. Hannele Törrönen arvelee, että taustalla saattaa piillä uskomus siitä, että naisen väkivaltainen käytös parisuhteessa on aina itsepuolustusta ja siten ymmärrettävää. Törrönen esittääkin kysymyksen, miten tämä pätee äitien lapsiinsa kohdistamaan kaltoin kohteluun tai väkivaltaan. Tätä tapahtuu, eikä se, että väkivallan teko nimetään ääneen, ole syyllistämistä vaan havainto. Teosta vastaa sen tekijä. (Törrönen 2009: 25.) Näin kirjoittaa myös Vaiettu naiseus -projektin asiakas.

Oli menneisyyteni millainen tahansa, se ei oikeuta minua väkivaltaiseen käytökseen. Ei menneisyyteni anna uhmaikäiselleni tukkapölyä tai luunnappia, vaan se olen minä itse. Minä olen yksin vastuussa omasta käytöksestäni. (Mira 2009: 158.)

Esittelemässäni Kuuselan perhekuntoutuksessa työskentely on ennaltaehkäisevää. Niiden perheiden kohdalla, jotka tulevat perhekuntoutukseen ilman lastensuojelun asiakkuutta tarkoitus on ehkäistä asiakkuuden syntyminen, ja lastensuojelun asiakkuudessa olevien perheiden kohdalla tarkoitus on ehkäistä huostaanotto. Kyse on tarvittavan muutoksen aikaan saamisesta. Myös tässä muutoksessa vanhempi on avaintekijä, sillä ilman vanhemman motivaatiota ja orientoitumista ei muutosta voi tapahtua. Työntekijän velvollisuus on nostaa työskentelyyn lapsen näkökulma ja lapselle pelkoa tai turvattomuutta tuottavat asiat, ja vanhemman tehtävä on ottaa vastuu omista teoistaan ja omaksua uudenlaiset toimintatavat. Sitä kautta mahdollistuu turvallinen lapsuus.

4.2 Aikuinen ei saa lyödä lasta

Älä lyö lasta! on kansallinen lapsiin kohdistuvan kuritusväkivallan vähentämisen toimintaohjelma vuosille 2010–2015. Hanke liittyy vuonna 2008 hyväksytyyn Sisäisen turvallisuuden ohjelmaan, jonka mukaan sosiaali- ja terveysministeriön tulee laatia kansallinen lapsiin kohdistuvan kuritusväkivallan vastainen toimintaohjelma. Toimintaohjelman tavoitteiden perusta on lapsen ihmisarvon puolustamisessa ja vahvistamisessa. Ohjelma viestii lapsuudesta arvokkaana elämänvaiheena, johon ei kuulu väkivalta sekä lapsesta ihmisestä, jolla on oikeuksia ja joka ei ole vain toiminnan kohde. (Älä lyö lasta! 2010: 20.)

Älä lyö lasta! –toimintaohjelma sisältää 16 konkreettista toimenpide-ehdotusta ja määrittelee niille vastuutahot. Näistä toimenpide-ehdotuksista nostan esiin kaksi ehdotusta, jotka ovat omalta osaltaan ohjanneet opinnäytetyötäni ja vaikuttaneet osuvuudellaan työn sisällön painotukseen.

Toimenpide-ehdotus: Lisätään lasten luottamusta palveluihin.

Toimintaohjelman mukaan lasten luottamusta palveluihin lisätään vahvistamalla heidän kanssaan toimivien aikuisten vuorovaikutustaitoja ja kykyä asettua lapsen asemaan. Lapsille suunnattuja palveluja parannetaan hyödyntämällä lasten kokemusasiantuntijuutta ja selvittämällä lasten luottamusta palveluihin. Tavoitteena on myös rohkaista lapsia ottamaan kokemansa väkivalta, mukaan lukien lähisuhdeväkivalta, puheeksi ja vähentää pelkoa ja epäilyksiä lapsille itselleen aiheutuvista puheeksi ottamisen seurauksista. (emt. 23.)

Perhekuntoutus on osa lastensuojelun avohuollon palveluja ja sen toiminta perustuu lastensuojelulakiin. Keskeiset periaatteet lastensuojelulaissa määrittelevät, että toteutettaessa lastensuojelua on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Toimenpidevaihtoehtojen ja ratkaisujen on turvattava lapselle muun muassa turvallinen kasvuympäristö ja ruumiillinen ja henkinen koskemattomuus sekä mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa omissa asioissaan. (Lastensuojelulaki 2007/417, 4§.) Näihin teemoihin kiteytyy monimuotoisen opinnäytetyöni kehittämistehtävänä laatimani Lapsen Puntari, jonka esittelen tarkemmin luvussa 7.

Toimenpide-ehdotus: Varmistetaan säännönmukainen tiedonhankinta kuritusväkivallan yleisyydestä sekä sitä koskevista asenteista.

Älä lyö lasta! -toimenpideohjelma edellyttää, että aikuisten asennetutkimuksia tulee edelleen toteuttaa säännöllisesti ja Lapsiuhritutkimuksesta tulee tehdä osa valtion säännöllistä tiedonhankintaa ja se on toteutettava neljän tai viiden vuoden välein. (Älä lyö lasta! 2010: 27.) Seuraava Lapsiuhritutkimus tehdään vuonna 2013 ja sen raportti tullaan julkaisemaan alkuvuonna 2014. Tutkimuksen toteuttavat yhteistyössä Poliisiammattikorkeakoulu, Nuorisotutkimusseura ja Lastensuojelun Keskusliitto. Poliisiammattikorkeakoulu toteuttaa yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa myös muita aiheeseen paneutuvia tutkimuksia. Esimerkiksi vuosina 2012–2015 Turun yliopiston

kanssa väitöskirjahankkeen, jossa tutkitaan miten kuritusväkivalta näyttäytyy lastensuojelun ja poliisin rekistereissä. (Tutkimusohjelma 2013: 10.)

Uudeksi tutkimuskohteeksi Älä lyö lasta! -toimenpideohjelma nostaa lasten parissa toimivien ammattilaisten sekä oikeuslaitoksessa toimivien asenteet lapsiin kohdistuvasta kuritusväkivallasta (Älä lyö lasta! 2010: 27).

5 Perheväkivalta ja lapsen kaltoinkohtelu

Pahinta ei ole lyönti, se kestää vain sekunnin murto-osia. Pahinta on uhka ja pelko. Se voi kestää vuosia. (Oranen 2012: 218.)

Perheväkivallan uhrina kuolee Suomessa vuosittain noin 10 lasta. Perheväkivallan vuoksi vammautuu arviolta 5–6 lasta viikoittain, noin 300 lasta vuodessa. (Oikeusministeriö 2013: 69.) Luvut ovat arvioita. Näiden lukujen takana olevat lapset ovat joutuneet ilmi tulleen fyysisen väkivallan kohteeksi, joka on vain yksi lasten kaltoinkohtelun muodoista. Luku olisi aivan toinen, jos se kattaisi kaikki kaltoinkohtelun muodot ja sisältäisi myös piiloon jääneet tapaukset. Kaltoinkohdeltu lapsi tarvitsee aina apua. Yksin hän ei sitä yleensä kykene hakemaan, vaan tarvitsee aikuisen avun tai tuen.

Perheväkivalta on ihmisoikeusloukkaus. Siinä on kyse monimuotoisen väkivallan keinoin otetusta vallasta ja sen käytöstä. Ongelma on yksilötasoinen, yhteisötasoinen sekä yhteiskunnallinen. Ilmiötä voidaan tarkastella ja tutkia niin naisen, miehen kuin myös lapsen näkökulmasta. (mm. Hautamäki 1997; Ruohonen 2006; Söderholm – Kivittie-Kallio 2012.) Perheväkivalta on lähes aina myös rikoslaissa määritelty rikos. (Rikoslain luvut 20, 21, 24, 25.) Seksuaalisen ja fyysisen väkivallan osalta jo teon yritys on rangaistava. Siitä huolimatta, että vain osa perheväkivallan uhreista haluaa, että tekijää rangaistaan, on rikosoikeusjärjestelmällä tärkeä osa väkivallan ehkäisyssä. Järjestelmän avulla yhteiskunta antaa selkeän viestin siitä, että kyseessä on rikos, joka ei ole yksityisasia. (Niemi-Kiesiläinen – Kainulainen 2006: 115–132.)

5.1 Mitä on lapsen kaltoinkohtelu?

Kaltoinkohtelu on yläkäsite, jolla tarkoitetaan yleensä lapsen perheessään kohtaamaa fyysistä tai henkistä väkivaltaa, seksuaalista hyväksikäyttöä sekä hoidon, avun ja huolenpidon laiminlyöntiä. Lapsi voi joutua kaltoinkohtelun uhriksi joko suoraan tai välillisesti. Usein erilaiset kaltoinkohtelun muodot, esimerkiksi parisuhdeväkivalta ja lapsen kaltoinkohtelu, esiintyvät perheessä yhtä aikaa. (Paavilainen – Flinck 2008.) Lapsiuhritutkimuksen (Ellonen – Kääriäinen – Salmi – Sariola 2008), josta kerron tarkemmin luvussa 5.1.2, mukaan ne lapset, jotka ovat kotonaan joutuneet väkivallan kohteeksi, ovat myös nähneet ja kuulleet selkeästi muita useammin perheenjäseniin kohdistuvaa väkivaltaa.

Lapseen kohdistuva fyysinen väkivalta voi olla joko aktiivista tai passiivista. Aktiivinen fyysinen väkivalta on esimerkiksi lyömistä, potkimista, hiuksista repimistä, palovamman tuottamista, kuristamista tai vauvan ravistelu. Munchausenin syndrooma on fyysisen väkivallan muoto, jossa vanhempi aiheuttaa lapselleen tahallaan vahinkoa ja hakee siihen hoitoa. Toiminnan taustalla on usein vanhemman persoonallisuushäiriö. Passiivista fyysistä väkivaltaa on esimerkiksi lapsen hoidon laiminlyönti, kuten vaippojen vaihtamatta jättäminen, epähygieenisissä tai kylmissä oloissa eläminen, ravinnotta jättäminen, lapsen jättäminen jatkuvasti yksin, lapsen lukitseminen pimeään tilaan tai lapsen jättäminen tahallaan pelottavaan tilanteeseen. Fyysiseen väkivaltaan liittyy aina myös psyykinen pahoinpitely. (Paavilainen – Flinck 2008; Kasvun kumppanit 2013.) Lasta voidaan myös painostaa ”apulaisen rooliin” ja osallistumaan väkivallan käyttöön (Oranen – Keränen 2006: 68). Työntekijän kirjaama 10-vuotiaan pojan kokemus on ollut tällainen:

Pelottavin kokemus oli se kun isä oli laittanut hakemaan autotallista kapulan ja kassin, jossa oli puukkoja. Oli pelännyt. Omien sanojensa mukaan oli shokissa. Näki ambulanssin, jolla äiti vietiin sairaalaan. Olisi halunnut sanoa: minä en hae mitään joka voi vahingoittaa toista ihmistä, mutta ei kyennyt. (Forsberg 2002: 45.)

Lapseen kohdistuvalla seksuaalisella väkivallalla on myös eri muotoja. Suoranaisen seksuaalisen hyväksikäytön lisäksi se tarkoittaa lasta loukkaavia tekoja, kuten esimerkiksi lapsen tirkistelyä ja lapsen kuvaamista seksuaalisessa tarkoituksessa. Myös lapsen altistaminen pornograafisen materiaalin katsomiselle on lapseen kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa. (Terveyskirjasto 2013.) Joskus väkivaltaa käyttävä voi pakottaa lapsen seuraamaan pahoinpitelyä tai esimerkiksi seksuaalista väkivaltaa (Oranen 2012: 222).

Lapsi voi joutua myös kemiallisen väkivallan uhriksi. Aktiivisessa muodossa kyse on esimerkiksi siitä, että lapselle annetaan rauhoittavia lääkkeitä tai alkoholia, jotta tämä ei häiritsisi aikuisia. Passiivisessa muodossa esimerkiksi lääkkeitä tai vaarallisia aineita säilytetään huolimattomasti niin, että ne ovat lapsen saatavilla. Passiiviseksi kemialliseksi väkivallaksi voidaan katsoa myös äidin raskaudenaikainen alkoholin tai huumeiden käyttö. (Lastensuojelun käsikirja; Paavilainen – Flinck 2008.)

Psyykkisellä väkivallalla on myös aktiivinen ja passiivinen muotonsa. Aktiiviseksi se katsotaan silloin, kun lasta moititaan jatkuvasti, häntä pilkataan, nöyrytetään tai pelo-

tellaan. Lasta nimitellään ja hänelle puhutaan halveksivasti, häntä ei hyväksytä eikä ymmärretä. Passiivisen väkivallan kohteena oleva lapsi on ”näkyvätön”, hänellä ei ole omassa kodissaan mitään arvoa, ei ehkä edes omaa sänkyä. Lapsen mielipiteellä ei ole mitään merkitystä. (Lastensuojelun käsikirja.)

Lapsen hoidon laiminlyönnin yleisin muoto on lapsen jättäminen emotionaalisesti yksin. Emotionaalinen väkivalta on tavalla tai toisella mukana kaikissa kaltoinkohtelun muodoissa. Se voi tarkoittaa muun muassa sitä, että vanhempi ei ole emotionaalisesti läsnä lapselle eikä reagoi lapsen emotionaalisiin tarpeisiin, esimerkiksi rauhoittamalla. Vanhempi kohdistaa lapseen vihamielisyyttä, ja syyttää tätä omista vaikeuksista. Vuorovaikeus on epäjohtamuksesta ja lapsen ikä huomioiden epäasianmukaista. Vanhempi ei kykene tunnistamaan lapsen yksilöllisyyttä ja psykologisia rajoja, vaan käyttää lasta omiin psykologisiin tarpeisiinsa esimerkiksi lohduttajana ja kuuntelijana. Toistuvasti emotionaalisesti kaltoinkohteltu lapsi tuntee olevansa ei-toivottu ja ei-rakastettu ja hän voi elää kroonisessa emotionaalisessa tyhjiössä. Muita hoidon laiminlyöntejä ovat esimerkiksi kovaotteiset hoitotoimet, psyykkisten ja fyysisten perustarpeiden laiminlyönti. (Söderholm – Politi 2012: 80–81; Kasvun kumppanit 2013.)

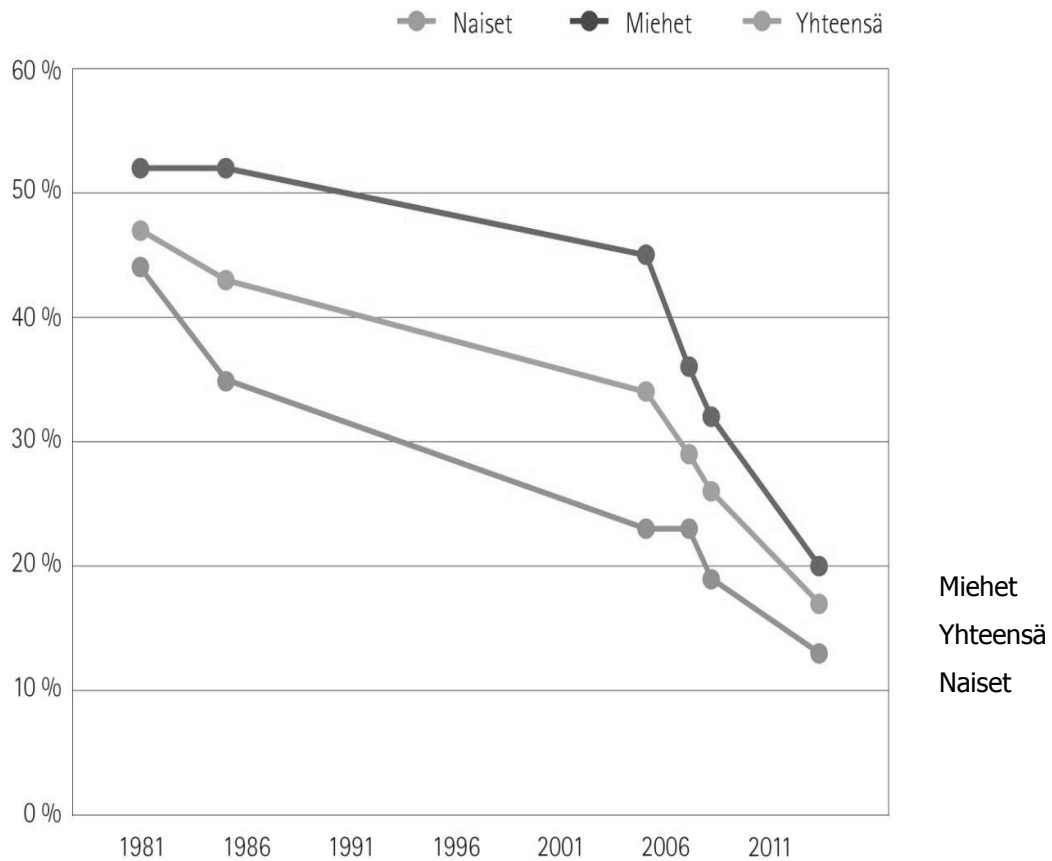
5.1.1 Mitä aikuiset ajattelevat kuritusväkivallasta

Lapsiin kohdistuvaa kuritusväkivaltaa ja siihen liittyviä asenteita on Suomessa tutkittu vuodesta 1981 alkaen, jolloin Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos teki aiheesta ensimmäisen tutkimuksen. Vuodesta 2004 alkaen tutkimukset on toteuttanut Taloustutkimus Lastensuojelun Keskusliiton teettämänä. 2000-luvulla tehdyissä kyselyissä on kartoitettu aiemmista tutkimuksista poiketen myös vanhempien raportoimaa itse käyttämäänsä kuritusväkivaltaa. (Sariola 2012: 2.)

Toukokuussa 2012 julkaistu Kuritusväkivaltaa koskevat asenteet ja lapsiin kohdistuvan väkivallan kehitystrendejä Suomessa esittelee huhtikuun 2012 aikana tehtyjen haastattelujen tulokset ja vertaa niitä aiemmin tehtyjen tutkimusten tuloksiin.

Seuraavalla sivulla oleva kuvio osoittaa, että asenteissa on tapahtunut huomattava muutos 30 vuoden aikana.

Vastaukset kysymykseen: "Lasten ruumiillinen kurittaminen on ainakin poikkeustapauksessa hyväksyttävänä kasvatustapana", % vastaajista. Ehdottomasti tai jossain määrin samaa mieltä olleet 1981, 1985, 2004, 2006, 2007, 2012

Kyselyt vuosina 1981 ja 1985 Peltoniemi, Optula. Vuodet 2004–2012 Lastensuojelun Keskusliitto ja Taloustutkimus.

Kuvio 1. Kuritusväkivaltaa koskevat asennemuutokset (Sariola 2012: 5.)

Kuviosta on nähtävissä, että naisten suhtautuminen lasten ruumiillisen kurittamisen hyväksymiseen on ollut koko ajan miesten asenteita kielteisempää. Pitkällä aikavälillä molempien sukupuolten kohdalla tapahtunut asennemuutos on ollut selkeä. Ottaen huomioon, että laki on kieltänyt lapsen ruumiillisen kurituksen vuodesta 1984 alkaen, on muutos ollut mielestäni hidasta etenkin miesten kohdalla. Miesten ja naisten asenteissa näyttää olleen suurimmillaan eroa vuoden 2004 tutkimuksessa. Tuolloin tutkimukseen osallistuneista naisista alle 25 % salli ruumiillisen kurittamisen ainakin poikkeustapauksissa, mutta miehistä edelleen noin 45 %. On ilahduttavaa huomata, että viimeisessä tutkimuksessa ero on alle 10 prosenttiyksikköä ja yleinen salliva suhtautuminen on ollut jyrkästi laskeva koko 2000-luvun.

Aiemmista tutkimuksista poiketen vuoden 2012 tutkimuksessa kysyttiin uutena kysymyksenä ”Oletteko käyttänyt omien lastenne kasvatuksessa kovakouraista kiinni tarttumista tai kovakouraista retuuttamista?” Tutkimukseen osallistuneista lapsitalouksista 19 % vastasi toimineensa joskus näin. Valtaosa, 70 % lapsitalouksista ei kyselyn mukaan ole toiminut kuvatulla tavalla. (Sariola 2012: 9.)

Esitellessään tuoreimman tutkimuksen tuloksia Sariola vertailee, miten kysymyksissä käytettyihin sanoihin liitetyt merkitykset näkyvät vastauksissa. Vastausjakaumat osoittavat, että kysyttäessä suoraan väkivalta-termiä käyttäen ”kohtuullisen väkivallan” hyväksyi vain 3 % lapsiperheiden edustajista. Kun väkivaltaan viitataan sanalla ”kuritusväkivalta”, hyväksyjien määrä kasvoi 8 %:iin. Termi ”ruumiillinen kuritus” sai hyväksynnän 10 %:lta kyseisessä ryhmässä. Kysyttäessä lievän väkivallan käytöstä konkreettisesti tukistamisen ja luunappien muodossa hyväksyjä oli jo 29 %. (Sariola 2012: 10.) Sariolan mukaan tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että tukistamista ja luunappeja ei mielletä ruumiilliseksi väkivallaksi tai kuritukseksi. Hänen mukaansa eroa asenteiden ja toiminnan välillä voi selittää myös se, että vastoin omaa vakaumustaan vanhemmat saattavat hermostuksissaan tai itsehillinnän pettäessä turvautua tuomittaviin menetteilyihin. (Sariola 2012: 10–11.) Myös Noora Ellosen viime vuonna julkaistussa 0–12-vuotiaiden lasten vanhemmille tehdyssä tutkimuksessa todetaan, että vaikka miltei kaikki vanhemmat tietävät lain kieltävän lapsen ruumiillisen kurittamisen eli kuritusväkivallan, osa vanhemmista sallii sen ja myös käyttää sitä. Ellosen tutkimuksen mukaan 16 % äideistä ja 24 % isistä sallii korvapuustin antamisen lapselle ainakin jossain tilanteissa. Vakavampaan väkivaltaan, kuten lapsen lyömiseen suhtaudutaan jo paljon kriittisemmin. 2 % äideistä ja 5 % isistä hyväksyy lyömisen, jos vanhempi perustelee sen lapselle. (Ellonen 2012: 53–65.)

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaiseman verkkokatsauksen (29/2013) mukaan lapsiin kohdistuvista henkirikoksista 98 % on lapsen perheenjäsenen tekemiä. Ajalta 1.1.2003–31.12.2011 seurantajärjestelmään oli kirjattuna 15.1.2013 mennessä 49 alle 15-vuotiaan lapsen surmaa. Uhreista 30 oli äitinsä, 15 isänsä, yksi isäpuolen, kaksi veljen surmaamia. Vain yksi surmaaja oli lapsiuhrille tuntematon mies. (Lehti 2013: 14.)

Vanhempien lapsiin kohdistuma fyysinen väkivalta on sekä Sariolan että Ellosen tutkimuksissa esitettyjä lukuja tarkasteltaessa yllättävän yleistä. Ellosen tutkimuksen mukaan lastaan on kuluneen vuoden aikana tukistanut noin joka viides tutkimukseen osallistuneista vanhemmista (Ellonen 2012: 81–84). Sariolan tutkimuksen mukaan ”joskus”

vuoden 2012 aikana lastaan on tukistanut yli kolmannes vastanneista (Sariola 2012: 8). Suuri osa vanhemmista käyttää lastaan kohtaan myös verbaalisen aggressiivisuuden keinoja kuten äyskimistä, kiroilua, lapsen haukkumista tyhmäksi tai muuta sanallista loukkaamista (Ellonen 2012: 87). Ristiriitatilanteissa vanhemmilla on kaikkien eduksi käytössään myös väkivallattomia ratkaisumalleja. Ellosen tutkimuksessa näistä esiin nousivat muun muassa viikkorahan antamatta jättäminen, niin sanottu jäähy ja erilaiset lisätehtävät. (Ellonen 2012: 58–60.)

Noora Ellosen tutkimuksessa on kartoitettu monipuolisesti myös niitä taustatekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet vanhempien käytössä oleviin toimintamalleihin ja -tapoihin. Tutkimuksessa näistä mainitaan muun muassa vanhempien omat lapsuudenkokemukset kuritusväkivallan käytöstä, vanhempien tuntemukset ja mieliala niissä ristiriitatilanteissa, joissa he ovat turvautuneet väkivaltaan lastaan kohtaan sekä perherakenteet ja vanhempien koulutustausta. (Ellonen 2012: 89–94.) Nämä ovat vakavia ilmiöitä ja tärkeitä huomioita, joita ei sovi sivuuttaa aihetta tutkittaessa tai kun kohdennetaan tukea ja muutostyötä vanhempiin esimerkiksi perhekuntoutuksessa tai perhetyössä. Tässä opinnäytetyössäni en näihin asioihin kuitenkaan paneudu, sillä työn fokus on lapsen kokemuksen ja lapsen äänen kuuluville saamisessa. Kaltoin kohdellun tai suoranaisen väkivallan kohteeksi joutuneen lapsen kokemuksen kannalta näillä taustatekijöillä ei ole lieventävää tai tapahtumaa mitätöivää vaikutusta.

5.1.2 Lasten kokemukset heihin kohdistuneesta väkivallasta

Edellä mainitut tutkimukset (Ellonen 2012; Sariola 2012) paneutuivat lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan ja ristiriitojen ratkaisemiseen perheissä. Molemmissa tutkimuksissa vastaajat koostuivat aikuisväestöstä, Ellosen tutkimuksessa ainoastaan lasten vanhemmista. Lasten kokemuksista heihin kohdistuneesta väkivallasta on kysytty myös lapsilta itseltään. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset (Ellonen – Kääriäinen – Salmi – Sariola 2008) on raportti peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta vuosina 1988 ja 2008. Tutkimuksen toteuttivat koulujen kanssa yhteistyössä Poliisiammattikorkeakoulu, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos ja Lastensuojelun Keskusliitto. Perheen sisällä tapahtuvan väkivallan lisäksi tutkimus avaa lasten ja nuorten kokemuksia sähköisissä viestimissä, instituutioissa (koulu, lastensuojelulaitokset ja sijaisperheet), seksuaalisen hyväksikäytön kokemuksia sekä ikätovereiden välistä väkivaltaa. Tutkimusraportin kirjoittajien mukaan menetelmä, jossa väkivaltakokemuksista kysytään suoraan lapsilta itseltään, on todennäköisesti luotettavampi kuin tutkimus, jossa

asiasta kysytään heidän huoltajiltaan. (Ellonen ym. 2008: 30.) Luotettavan tutkimustuloksen aikaan saamisen lisäksi tärkeää on myös se kokemus, jonka lapsi tutkimukseen osallistumisesta saa. Osallisuuden vahvistamisen kannalta on tärkeää, että lapsi tulee nähdyksi omine kokemuksineen yksilönä erityisesti silloin, kun lapsen tieto tai kokemus on tai voi olla ristiriidassa aikuisen antaman tiedon kanssa. (Hotari – Oranen - Pösö 2013: 156.)

Edellisessä luvussa kerroin vanhempien raportoimasta omiin lapsiin kohdistamastaan väkivallasta konkreettisen teon eli tukistamisen muodossa. Sen mukaan 29 % vanhemmista hyväksyi sen. Lapsille suunnatun tutkimuksen raportista voi päätellä, että vanhemmat myös toimivat näin. Vuonna 2008 noin 35 % yhdeksäsluokkalaista kertoo isän tai äidin tukistaneen heitä ennen 14 vuoden ikää. Kaiken kaikkiaan vanhempien toiminnasta johtuneet väkivallan kokemukset ovat vähentyneet vuosien 1988 ja 2008 tutkimuksiin osallistuneiden koululaisten kokemuksissa. Poikkeuksen tähän tekee äitien lapsiin kohdistama uhkailu, joka on pysynyt ennallaan, sekä äitien lapsiin kohdistamaa haukkuminen ja nälviminen, joka on jopa hieman lisääntynyt. Vakava väkivalta, kuten esineellä lyöminen ja potkiminen, on vähentynyt selvästi. Aseiden käytön ja muun kaikkien vakavimman väkivallan osalta lasten kokemuksissa ei ole tapahtunut juuri muutosta. Nämä väkivallan muodot ovat onneksi hyvin pienen ryhmän kokemuksissa. Fyysisen väkivallan muodoista ylivoimaisesti yleisin niin vuoden 1988 kuin vuoden 2008 tutkimuksessa oli tukistaminen, vaikka selkeää laskua tutkimusvuosien välillä onkin tapahtunut. Yhteenvetona yhdeksäsluokkalaisten kokemuksista voi todeta, että yleisin äidin ja/tai isän käyttämä väkivalta on symbolista väkivaltaa, kuten murjottamista tai puhumisesta kieltäytymistä sekä haukkumista, nälvimistä ja kiroilua. (Ellonen ym. 2008: 60–61.)

Tutkimuksessa kysyttiin myös viimeisen 12 kuukauden aikaisista väkivaltakokemuksista eri konteksteissa. Mainitut kontekstit olivat koti, koulu, vapaa-aika, internet. Tutkimukseen osallistuneista koululaisista 28 % oli kokenut vanhempiensa taholta henkistä väkivaltaa ja yli 30 % oli nähnyt tai kuullut perheenjäsenen kohdistunutta henkistä väkivaltaa. Ikätovereiden/sisarusten taholta henkistä väkivaltaa oli kokenut noin 23 % ja fyysistä väkivalta miltei 30 % kyselyyn vastanneista. Sähköisten kanavien kautta kiusaamista kertoi kokeneensa noin 20 % koululaisista. Opettajien nuoriin kohdistamaa henkistä väkivaltaa koki joka kymmenes ja miltei saman verran koki fyysistä väkivaltaa vanhempien taholta. (Ellonen ym. 2008: 138–139.)

Kaiken kaikkiaan tulokset viittaavat siihen, että samat lapset joutuvat väkivallan kohteeksi kontekstista riippumatta. Noin neljäsosalla 6. ja 9. luokkalaisista on kokemus vähintään kolmesta eri kontekstista. Kolmannes vastanneista ei ole kokenut väkivaltaa missään kyselyssä mainituista konteksteissa. (emt. 150–151.)

5.2 Perheväkivallan vaikutus lapseen

Tän perheen isän ammatti on metsästäjä. Se on just tullu metsästä tappamasta pikkueläimiä. Se on tappanu sen lapsen hamsterinkin. Nyt se uhkailee äitiä. Äiti rukoilee armoa. Vauva on äidin sylissä. Tytön kädet on sidottu selän taakse kun se yritti mennä väliin. Ne on mökillä. (Tyttö 11 v.)

Kyseessä on lapsen kertomus piirtämästään kuvasta. Myös kuva on äärimmäisen pyyhäyttävä. Molemmat, kuva ja teksti, ovat painettuina Lapsen näkökulmaa tavoittamassa -julkaisun kansiin. (Forsberg 2000.)

Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset -tutkimuksen (Ellonen ym. 2008) tulokset viittaavat siihen, että samat lapset joutuvat kontekstista riippumatta väkivallan uhriksi. Käytännön työn kokemus viittaa siihen, että väkivallalla on taipumus kumuloitua myös perheen sisällä. Väkivallan keskeinen indikaattori on väkivalta. On todennäköistä, että perheissä, joissa ilmenee jonkinlaista väkivaltaa joidenkin ihmisten välisessä suhteessa, sitä ilmenee myös perheen muissa suhteissa. Jos perheessä on vanhempien välistä väkivaltaa, on todennäköistä, että myös lapsi joutuu väkivallan kohteeksi. Mahdollista on myös, että väkivaltaa käyttää useampi perheenjäsen. Esimerkiksi puolisonsa väkivallan uhrina oleva vanhempi saattaa olla jatkuvassa ylivirittyneessä tilassa, joka johtaa epäjohdonmukaiseen toimintaan. Tällöin kovakouraisesta kurituksesta ja väkivallasta voi tulla käytetty kasvatuskeino. Väkivaltaa käyttävän perheenjäsenen läsnäolo voi olla itsessään uhka ja aiheuttaa pelottavan ilmapiirin. Jännittynyt ilmapiiri saattaa aiheuttaa myös lapsessa negatiivista käytöstä, joka provosoi väkivaltaa vanhemmissa. (Oranen 2012: 222–223.)

5.2.1 Perheväkivallan vaikutus turvallisuudentunteeseen

Lapsen kokema turvallisuuden tunne perustuu pitkälti konkreettisten arkipäiväisten asioiden ja vuorovaikutustilanteiden sujumiseen, tarpeisiin vastaamiseen, hoivaan ja huolenpidon saamiseen. Näiden tarpeiden täyttäjä, läheisyyden ja turvan antaja on ensisijaisesti lapsen vanhempi, vanhemmat tai muu huoltaja. Jos nämä aikuiset laimin-

lyövät tehtävänsä ja omalla toiminnallaan aiheuttavat lapselle turvattomuuden tunnetta, jää lapsi oman onnensa nojaan, vähäisten tiedollisten ja emotionaalisten valmiuksiensa varaan. Lapsi ei kykene käsittelemään tapahtunutta ja tyypillisesti uskoo, että hänessä itsessään on vika. (Sinkkonen 2001: 60–62.) Väkivallan näkeminen ja kuuleminen voi joissain tapauksissa olla lapselle jopa vahingollisempaa, kuin se että lapsi olisi itse väkivallan uhri. Väkivaltaa käyttävä vanhempi on uhkaava ja pelottava, uhri puolestaan voi lapsen näkökulmasta olla heikko ja avuton, joka ei kykene suojelemaan edes itseään. Lapsella ei ole siis ketään suojelijaa. (Oranen – Keränen 2006: 82.)

Perhe- tai kuritusväkivallan tai muun kaltoinkohtelun uhrina lapsi on aina alisteinen suhteessa fyysisesti ylivoimaiseen aikuiseen. Aikuinen määrittelee käyttäytymissäännöt ja sääntöjen rikkomisesta seuraavat rangaistukset yksipuolisesti. Joutuessaan kuritusväkivallan uhriksi lapsi saa kokemuksen, että väkivalta on sallittua ja hyväksyttävää ja että vahvempia, jopa omia vanhempia voi joutua pelkäämään. Eri tavalla ilmenevään lapsen kaltoinkohteluun liittyy aina jonkinasteista emotionaalista väkivaltaa, joka kertoo tekijän piittaamattomuudesta uhrin hyvinvointia kohtaan. Verrattuna muihin kaltoinkohtelun muotoihin emotionaalinen kaltoinkohtelu jättää todennäköisesti syvemmän ja pysyvämmän jäljen lapsen käyttäytymiseen ja kehitykseen. (STM 2010: 35.) Emotionaaliossa tyhjiössä elävä lapsi ei osaa hakea lohdutusta eikä osaa ottaa sitä vastaan. Hän ei osaa jakaa tunteitaan esimerkiksi pelosta, toivomuksista, tuskasta, jopa ilosta ja rakkaudesta. (Söderholm – Politi 2012: 80–81.)

Väkivallan kokemusten merkitystä ja vaikutusta on ulkopuolisen vaikea arvioida. Jo yksikin väkivaltatilanne voi horjuttaa voimakkaasti uhrin turvallisuudentunnetta. Olenainen tunnusmerkki on koettu pelko. Sen esiin nouseminen voi olla väylä siihen, että perheessä käytetty ja koettu väkivalta tulee ilmi ja siihen voidaan ammatillisesti puuttua. (Oranen 2012: 219.)

5.2.2 Perheväkivallan vaikutus kehitykseen

Lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle on vahingollista tulla satutetuksi sellaisen ihmisen taholta, josta hän on täysin riippuvainen. Emotionaaliosella tasolla se vaurioittaa lapsen itsetuntoa ja heikentää lapsen perusluottamusta aikuisiin ja vaikeuttaa lapsen kykyä rakentaa luottamusta toiseen ihmiseen. Väkivallan kohteeksi joutuminen tai väkivallan uhka saa lapsen koko elimistön reagoimaan: vatsaa kouristaa, iho kylmenee, sydän hakkaa ja hengitys salpautuu. Samoin käy, jos lapsi näkee itselleen tärkeän ih-

misen joutuvan väkivallan kohteeksi. Pieni lapsi ei kykene erottamaan itseään vanhemmasta ja siksi vanhempaan kohdistuva väkivalta on seurauksiltaan yhtä vakavaa, kuin lapsen itseensä kohdistuva väkivalta. (Kauppi 2012: 126–127; Pihko 2012: 163–166.)

Kaltoinkohtelulla ja hoivan puutteella on vakavia seurauksia lapsen aivojen kehitykselle. Muutosten seurauksena lapsen tunne-elämän säätely ja kognitiivinen kehitys häiriintyy. Näitä rakenteellisia muutoksia voidaan pyrkiä korjaamaan korvaavien kokemusten, terapian ja hyvän hoitosuhteen avulla, mutta muutokset tapahtuvat hyvin hitaasti erityisesti kasvuiän jälkeen. (Pihko 2012: 166.) Kognitiivisten kykyjen kehittymiseen liittyvät ongelmat, erityisesti kielellisen kehityksen puutokset, näkyvät esimerkiksi lapsen kouluosuiutumisen. Nämä lapset tarvitsevat muita lapsia enemmän erityistukea. Kaltoinkohtelun ja kuritusväkivallan kohteeksi joutuneet lapset eivät katso voivansa luottaa vanhempiinsa eivätkä odottaa heiltä läheisyyttä. He käyttäytyvät erilaisissa vuorovaikutustilanteissa keskimääräistä aggressiivisemmin ja joutuvat muita useammin kaveripiirin hyljeksimiksi. Kaltoinkohtelun on osoitettu altistavan nuoruus- ja aikuisiän erilaisille käytös- ja ahdistuneisuushäiriöille sekä itsetuhoiselle oireilulle. Yleisiä seurauksia ovat myös psykiatrinen sairastavuus, rikoskäyttäytyminen, epäsuotuisa terveyskäyttäytyminen, seksuaalinen riskikäyttäytyminen sekä erityyppiset vaikeudet sosiaalisissa suhteissa. Tutkimuksissa on tullut ilmi lapsuusiän kaltoinkohtelun vaikuttavan myöhemmässä vaiheessa väkivallan käyttöön omissa ihmissuhteissa samoin kuin ajautumiseen väkivaltaisiin suhteisiin. Riski päihdeongelmiin ja rikolliseen käyttäytymiseen on myös olemassa. (Kaltiala-Heino 2012: 168–175; Lehto-Salo 2013; STM 2010: 38–39.)

5.3 Lasta suojaavat tekijät

Lasta suojaavilla tekijöillä tarkoitetaan asioita, jotka auttavat ja tukevat lasta selviytymään ongelmista ja edistävät lapsen kehitystä. Suojaavia tekijöitä voivat olla lapsen omat ominaisuudet tai ne voivat liittyä perheeseen tai laajempaan lapsen ympäristöön. (Vanhempainnetti n.d.) Näitä suojaavia tekijöitä vahvistamalla tuetaan lapsen kasvua ja kehitystä ja autetaan lasta vuorovaikutukselliseen toimintaan.

Jokainen lapsi reagoi perheessä tapahtuneeseen väkivaltaan eri tavoin ja lapsella voi olla useitakin ominaisuuksia, jotka toimivat häntä suojaavina tekijöinä. Lapsen itseensä liittyviä tekijöitä ovat esimerkiksi lapsen joustava temperamentti ja taito ilmaista tunteita sekä lapsen kyky luottaa aikuiseen ja olla kontaktissa aikuisen kanssa. Lapsi voi

olla esimerkiksi fyysisesti lahjakas tai hänellä on jokin muu taito, jota hän itse arvostaa ja josta hän saa arvostusta ja huomiota myös muilta. Hyvät sosiaaliset taidot, hyvä oppimiskyky ja ongelmanratkaisutaidot sekä kokemus hankalista tilanteista selviämisestä ovat myös lasta suojaavia tekijöitä. Se, että lapsella on kavereita ja hän leikkii ikätasoisia leikkejä, on myös hyvin tärkeä suojaava tekijä. (Oranen – Keränen 2006: 82; Vanhempainnetti n.d.; Lapsen hyvän kasvun ja kehityksen riskitekijöiden ja suojaavien tekijöiden tunnistaminen 2007: 9–11). Kaikki nämä taidot ja ominaisuudet on mahdollista huomioida myös perhekuntoutuksessa. Nämä teemat olen myös nostanut esiin nimenomaan perhekuntoutuksen käyttöön suunnittelemassani ja toteuttamassani Lapsen Puntarissa.

Lapsen ympäristöllä on suuri merkitys lasta suojaavana tekijänä. Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä suurempaan rooliin nousee lapsen perushoidosta huolehtiminen. Perushoito tulee toteuttaa aina lapsen ikä, kehitystaso ja erityistarpeet huomioiden. Jokaiselle lapselle on ensiarvoisen tärkeää, että hänellä on edes yksi häntä emotionaalisesti ymmärtävä ja hänestä kiinnostunut aikuinen. Ihanteellista on, jos tämä aikuinen on lapsen vanhempi, mutta se voi olla myös joku muu lapselle läheinen aikuinen. Perheen yhteinen tekeminen, yhteisten toimintojen määrä sekä arkielämän vuorovaikutteisuus ja arjen ennakoitavuus ovat kasvu ympäristön luomia lasta suojaavia tekijöitä. Perheen ulkopuoliset mielenkiinnon ja positiivisia kokemuksia tuovat kohteet, kuten koulu ja harrastukset toimivat myös lasta suojaavasti. Lasta ja koko perhettä suojaava tekijä on perheen lähiverkosto sekä kyky ja mahdollisuus saada ja ottaa apua vastaan (Forsberg 2000: 58; Vanhempainnetti n.d.; Eskonen 2004: 3–4; Lapsen hyvän kasvun ja kehityksen riskitekijöiden ja suojaavien tekijöiden tunnistaminen 2007: 9–11.) Näihin osa-alueisiin liittyvät tavoitteet ovat perhekuntoutuksessa tyypillisiä. Työskentelyn ollessa strukturoitua ja moniammatillista, tarvittaessa myös perheen lähipiiri huomioon ottavaa, se on myös vaikuttavaa. Muutokset ovat usein nähtävissä niin toiminnallisella tasolla kuin myös perheen sisäisen vuorovaikutuksen vahvistumisena. Myös näitä seikkoja olen nostanut tarkasteltavaksi ja lapsen kommentoitavaksi Lapsen Puntarissa.

6 Kaltoinkohtelukokemusten puheeksi ottaminen lapsen kanssa

Lapsen auttaminen on mahdollista silloin, kun tiedetään mihin hän apua ja tukea tarvitsee ja millainen perheen tilanne lapsen mielestä on. Totta on, että puhuminen voi joskus saada lapsen olon tuntumaan pahalta, mutta se olo ei vahingoita lasta. Lasta vahingoittaa se, että turvattomuuden tunteesta ei puhuta ja kaltoinkohteluun ei puututa. (Oranen – Keränen 2006: 83.)

Lapsen kaltoinkohtelu (2012) on Annlis Söderholmin ja Satu Kivitie-Kallion toimittama teos jossa todetaan, että kaltoinkohtelu on väkivallan muoto joka loukkaa lapsen ihmisoikeuksia. Teoksen kirjoittajat tuovat esiin lapsiin kohdistuvan kaltoinkohtelun eri muotoja ja korostavat moniammatillisen työn tärkeyttä ilmiön varhaisessa tunnistamisessa, siihen mahdollisimman aikaisessa puuttumisessa ja sen pitkäjänteisessä hoidossa. Kirjoittajat muistuttavat myös, että työnohjaus ja riittävä koulutus ovat erityisen tärkeää niissä organisaatioissa, joissa työntekijät kohtaavat kaltoin kohdeltuja lapsia. (Söderholm – Kivitie-Kallio 2012.) Moniammatillisen työn merkitystä korostaa myös Lasten kaltoinkohtelun hoitosuositus (Paavilainen – Flinck 2008). Hoitosuositus nostaa esiin lapsen ja nuoren oman kokemuksen kuulemisen ja huomioon ottamisen tärkeyden. Samoin se peräänkuuluttaa aiheen puheeksi ottoa mahdollisimman suoraan vanhempien kanssa. (emt. 16–19.) Tämä voi joissain tapauksissa olla haastavaa. Mikko Oranen, yksi Lapsen kaltoinkohtelu -teoksen kirjoittajista, viittaa artikkelissaan tutkimukseen, jossa vastaajista yli 40 % ei halunnut tai osannut vastata kysymykseen, ovatko lapset joutuneet todistamaan väkivaltilanteita perheessään. Oranen arvelee, että vanhemmat eivät välttämättä ole luotettava lähde tähän arvioon. Yleensä lapset ovat tietoisia väkivallasta, vaikka aikuiset haluaisivat uskoa toisin ja siksi ainoa luotettava tapa selvittää lapsen tilannetta on työskentely lapsen kanssa. (Oranen 2012: 221–225.)

Lapsen kaltoinkohteluun tai perheväkivaltaan on jokaisen lasten kanssa työskentelevän ammattilaisen reagoitava. Kaltoinkohtelusta tai perheväkivallasta kysyminen ja siitä keskustelu tulee toteuttaa systemaattisesti sillä tavoin, ettei se leimaa yksittäistä perhettä tai lasta. (Paavilainen – Mäkelä 2011: 142–143.) Se on osa lapsen ja koko perheen tilanteen selvittelyä ja taustatietojen kokoamista silloinkin, kun riskitekijöiden olemassaoloa tai suoranaista kaltoinkohtelua ei edes epäillä. Aito kiinnostus ja kunnioitus lasta kohtaan voi auttaa häntä antamaan konkreettisia vastauksia kokemuksistaan lähiympäristössään. Kysymällä ja kartoittamalla lapsen huolia ja pelkoja voidaan saada tietoa perheen riskitekijöistä ja mahdollisesta perheessä esiintyvistä väkivallasta. (Älä

lyö lasta! 2010: 40.) Esimerkiksi turvakotiin tullessaan lapsi kertoo kodin tapahtumista ja kokemastaan väkivallasta hyvinkin avoimesti, jos työntekijä uskaltaa siitä kysyä. Lapselle on tärkeää, että häntä uskotaan ja hänen kertomuksensa otetaan vastaan kauhistelematta. Puhuminen saattaa aiheuttaa lapselle ahdistusta, mutta siitä huolimatta lapsi voi olla saamastaan mahdollisuudesta helpottunut. (Keränen 2009: 45; Forsberg 2000: 37.)

Lapsen kanssa työskentely on aktiivista tilan antamista ja tarjoamista väkivaltakokemuksesta puhumiselle. Sillä on tärkeä osuus perheväkivaltaan liittyvän salaisuuden rikkomisessa ja samalla se on moraalinen kannanotto väkivaltaa vastaan. Työskentelyssä on kyse myös lapsen valtaistamista edistävistä toiminnoista. (Forsberg 2000: 41.)

6.1 Puhumisen ja kuulluksi tulemisen tärkeys

Miltä tuntuu peitellä perheen vaikeuksia ja elää sen keskellä? Eräs nuori vertaa tilannetta ilmapallon päälle istumiseen. Hänen mukaansa peittäminen on sitä, että yrittää istua ilmapallon päällä rikkomatta sitä. Kuulluksi ja autetuksi tuleminen puolestaan tuntuu siltä, että pallon päälle voi istua rennosti ja ”päästää siitä ilmat pihalle”. (Sijoitettu nuori 2013: 18.)

Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitoksen pro gradu -tutkimus selvitti vuonna 2002 aikuisten lapsena kokemia perheväkivaltaa. Tutkimukseen osallistuneista aikuisista yksikään ei ollut lapsena kertonut ulkopuolisille aikuisille perheväkivallasta. Syyksi he mainitsivat häpeän tunteen sekä sen, että asiasta ei kukaan koskaan heiltä kysynyt. Tutkimukseen osallistui myös yksi opettaja, joka kirjoittajien ja tutkimukseen osallistuvien tavoin peräänkuuluttaa aikuisten valtaa ja vastuuta perheväkivallan puheeksi ottajana. (Jakonen – Mäkelä 2003: 60–65.)

Lapsen aika on Ensi- ja turvakotien liiton vuonna 1997 aloittama viisivuotinen projekti, jonka tuloksista on julkaistu väliarviointi (Forsberg 2000) ja loppuarviointi (Forsberg 2002). Projektin tavoitteena oli kehittää työtä, jota tehdään liiton jäsenyhdistyksissä kotonaan väkivaltaa kokeneiden lasten kanssa. Väliarvioinnissa painopiste on työntekijöissä, loppuarviointi perustuu lasten haastatteluihin ja palvelupolkujen kuvauksiin. Julkaisuista on luettavissa sekä työntekijöiden että lasten näkemyksiä perheväkivaltakokemuksista puhumisen tärkeydestä.

Ainakin siinä on se, että mä olen ehkä se ensimmäinen ihminen, jonka kanssa lapsi voi puhua väkivallasta. Aika monet, tai lähes kaikki sanoo, että he ei ole koskaan kertoneet kenellekään, koska siitä on kielletty puhumasta. Et ehkä edes siitä yhdestä kerrasta jää semmonen kokemus, että tää on semmonen asia josta voi puhua jonkun muunkin kanssa. (Projektityöntekijä 2000: 41)

6.2 Lapsi avun arvioijana

Forsbergin mukaan lapsi mielletään harvoin psykososiaalisen avun saajaksi ja siitä johtuen palautetta heille suunnatusta palvelusta kysytään usein lapsen vanhemmilta. Sitä, miten lapsi on hyötynyt hänelle suunnatuista palveluista arvioivat tavallisesti lapsen kanssa työskennelleet tai muut aikuisammattilaiset. (Forsberg 2002: 63.) Lapsen aika -projektissa toimittiin toisin. Projektin aikana turvakodin asiakkaina olleita lapsia haastateltiin noin vuosi turvakodin lapsityön päättymisen jälkeen. Haastatteluun osallistuneet lapset muistelevat turvakotiaikaa pääosin positiivisena kokemuksena ja he kertovat kokeneensa turvakodin työntekijöiden auttaneen perhettä. Omaa oloa helpottavana kokemuksena lasten kerronnassa toistuu puhumisen tärkeys. Lapset kertovat puhumisen auttaneen pääsemään pelosta ja epävarmuudesta toisenlaiseen, parempaan olotilaan. Tähän on vaikuttanut myös muu toiminta turvakodissa, fyysinen ero väkivallan tekijästä sekä perheväkivallan vaikutuksen alaisena koetun kontrollin ja ahdistavan vallankäytön kaventaman elintilan laajeneminen turvallisissa puitteissa. (emt. 70–77.)

Haastattelija: Mikä sä aattelet, et mikä autto teitä eniten? Teitä ja sua?

Lapsi: No, että sai jutella rauhassa eikä kukaan valittanu tai niinku sillai käskyttäny. Oli, että piti omat jäljet siivota pois ja tämmösiä normaaliasioita, mutta ei sillä, että jos joku jäi tekemättä, niin ei heti saanu turpaan siitä. (P 12v)

H: Ni, mikäs ois semmonen, sellanen asia, et mistä teille on ollu apua tai hyötyä kaikkein eniten? Sulle ja äidille?

L: Puhumisesta.

H: Hmm. Mitä se puhuminen, onks siitä ollu, onks siitä ollu molemmille?

L: Joo.

H: Joo. Just. Ootteks te käynyt missään muualla, ku täällä turvakodissa puhumassa?

L: Ei.

H: Joo. Et tää on semmonen ainoa paikka. No, mikäs niistä tekemisistä, ku sillonhan me tehtiin aika paljon täällä kaikkee, ni mikä niistä tekemisistä on sua auttanu kaikkein eniten tai mikä on ollu kaikkein kivointa?

L: Öööö. No, se puhuminen ja sit ku mä piirsin. (T 10v)

Lapsen aika -projektin myötä turvakodeissa tapahtunut orientaation muutos lasten kokemusten huomioon ottamisessa, kuulluksi tulemisessa ja subjektiivisuuden vahvistami-

sessä on tullut näkyväksi lasten haastatteluissa. 12-vuotias tyttö kertoo olleensa turvakodissa aiemminkin ja kokeneensa, että nyt ”kaikki on muuttunut”. Kysyttäessä tarkemmin hän toteaa: ”No et tääl oli niinku työntekijöitä, et niille voi puhua. Se täällä oli kaikkein tärkeintä.” (Forsberg 2002: 76.)

6.3 Työntekijä kohtaa lapsen

Sosionomiopiskelija Heidi Böckerman kertoo (Helsingin Sanomat 4. ja 5.9.2012) taustastaan entisenä lastensuojelun asiakkaana ja luottamuksellisen suhteen rakentumisen tärkeydestä lapsen ja työntekijän välillä. Böckermanin mukaan oleellista on lapsen kokemus kuulluksi tulemisesta sekä siitä, että työntekijä ottaa hänet vakavasti eikä vähättele lasta asiakkaana.

Sosiaalipedagogisessa ajattelussa lapsuus nähdään erityisluonteen omaavana sosiaalisena ja kulttuurisena ilmiönä, ja lapsen kasvu ja kehitys kokonaisvaltaisena prosessina, joka on yhteydessä yhteiskunnan vallitsevaan todellisuuteen. Systeeminen ja kontekstuaalinen näkökulma korostaa sen vahvaa yhteyttä lasta ympäröivään kulttuuriin ja arkiseen elinympäristöön. Sen lisäksi, että lapsi nähdään osana perhettä ja lähiyhteisöä, hän on oma persoonansa, subjekti ja toimija, jolla on kyky vuorovaikutussuhteeseen asettumiseen ja dialogiin. (Tast 2007: 29–31.) Jotta perhekuntoutuksen, tai laajemmin ottaen lastensuojelun, työntekijä voi kohdata lapsen yksilöllisesti, hänen on tunnettava lapsen elämän kokonaisuutta, erityisesti sen hyvinvointia ja turvallisuutta tuottavia osa-alueita sekä näistä asioista ensisijaisesti vastuussa olevat lapsen vanhemmat. Myös heidät tulee kohdata yksilöinä. Näin varmistetaan kunkin asiakkaan kohdalla kuulluksi tuleminen. (Kaikko – Friis 2013: 110–111.) Lapsen aika –projektin raporteista on luettavissa työntekijöiden esiin nostamaa huolta siitä, että aikuisten valta-asema lastensuojelun palveluissa saattaa jättää lapsen kokemukset ja näkökulman aikuisen hädän ja huolen varjoon. Forsbergin mukaan lapset on nähtävä arvokkaina ja heidän tarpeilleen tulisi raivata tilaa, aikaa ja erityisiä kohtaamisen metodeja. Tämä on tärkeää myös silloin, kun lapsi on välillisesti väkivallan uhri. (Forsberg 2000: 36–37.)

Huomion kiinnittäminen lapseen ja suhtautumalla hänen kokemukseensa vakavasti työntekijä viestii lapselle, että tämä on tärkeä. Aito kohtaaminen viestii myös, että lapsen kokemuksella on merkitystä, siitä voi puhua ja että on oikein puhua mieltä painavasta asiasta. Näin lapsi ”saa luvan” omille tunteilleen ja pahaan oloon. Lapsi saa myös kokemuksen, että aikuiselta voi pyytää apua ja myös lohdutusta. Työntekijän tulee pa-

nostaa näihin kohtaamisiin, sillä jos lapsen ja työntekijän kohtaaminen on onnistunut, se auttaa lasta luottamaan aikuisen apuun jatkossakin. (Holmberg 2000: 20; Forsberg 2000: 40–41.)

6.4 Miksi lapsen on vaikea puhua?

Perheväkivalta on asia, josta lasta on usein kielletty puhumasta ulkopuolisille. Siitä ei puhuta juurikaan vanhempien, mahdollisten sisarusten tai kavereiden kanssa, ja sen tähden lapsi joutuu kantamaan yksin raskasta salaisuuden taakkaa. (Oranen – Keränen 2006: 82.)

Lapsen voi olla vaikea puhua asiasta ja omasta kokemuksestaan myös siksi, että hän saattaa kokea syyllisyyttä ja häpeää paitsi perheen tilanteesta myös omasta roolistaan perheessä. Syyllisyys saattaa nousta esimerkiksi siitä, ettei lapsi ole pystynyt estämään vanhempien riitelyä tai ettei ole suojellut uhria väkivaltaisissa tilanteissa. Lapsi voi hävetä perheen tilannetta, jonka arvaamattomuus on saattanut johtaa eristyneisyyden ja erilaisuuden kokemuksiin sekä yksinäisyyteen. Lapsi voi kokea huonommuuden tunteita ja kantaa sisällään ristiriitaisia tunteita vanhempiensa teoista. Lasten lojaalius vanhempien kohtaa tulee esimerkiksi turvakotikontekstissa esiin tilanteissa, joissa lapsen vanhempi on läsnä. Lapsi on tuolloin vaitonaisempi, kuin tavatessaan työntekijää kahden kesken. Joskus kyseessä voi olla myös liittoutuminen ja samaistuminen vanhemman tunteisiin, joka on lapselle hyvin ristiriitainen kokemus. (Forsberg 2000: 36–38; Oranen 2012: 224–225.)

Vaikka lapsiin kohdistuu väkivaltaa sekä äidin että isän taholta, on valtaosa turvakotiin hakeutuvista äitejä ja lapsia. Tästä johtuen lasten isään kohdistamat voimakkaat negatiiviset tunteet nousevat esiin. Isä halutaan sulkea pois ajatuksista tai mielikuvissa suunnitellaan kosta ja isän voittamista. Väkivallan käyttäjänä isä on usein monella tavalla lapsen ajatuksia hallitseva ristiriitainen hahmo. Lapsi voi olla pettynyt ja hävetä isäänsä ja toisaalta lapsi saattaa olla isästä huolissaan ja sääliä tätä. Lapsen mieltä voi askarruttaa miten isä pärjää kotona, onko tällä ruokaa ja saako tämä unta. (Forsberg 2002: 46–48; Oranen 2012: 227.)

Perheväkivallasta ja omista kokemuksista puhuminen ei ole lapselle aina helppoa ja itsestään selvää. Lapsella ei ole välttämättä käytössään sanoja, joilla kuvata tilannetta ja omia tunteita. Hän saattaa myös jännittää vieraalle aikuiselle puhumista ja pelätä

mitä puhumisesta seuraa. Lasta on voitu uhata, että ”ulkopuoliselle puhuminen tietää hengen lähtöä”. Myös pelko siitä, että esimerkiksi äiti kuolee, voi varjostaa niin puhumistilannetta kuin lapsen koko elämää. (Forsberg 2002: 72–73; Forsberg 2000: 38.)

Lapsi voi olla haluton puhumaan ongelmistaan myös sen vuoksi, ettei halua omien asioiden leviävän muiden tietoon. Hän saattaa pelätä aikuisten joko mitätöivää tai yli-reagoivaa suhtautumista. Jotkut lapset myös uskovat, etteivät aikuiset ole valmiita kuuntelemaan tai että kertomastaan huolimatta he eivät saa tarvitsemaansa apua. (Eskonen 2004: 10.)

6.5 Miksi työntekijän on vaikea kuulla?

Äiti istuu pöydän ääressä eikä puhu mitään ja Esa on nukahtanut lattialle. Tiedän, että äiti on juonut kaljaa. Sitten Esa vikisee kuin koiranpentu ja tiedän, että sekin pelkää ja äiti alkaa raivota yhä enemmän. Se heittää kukkavaasin seinään ja vetää pöytäliinan ja kaikki astiat lattialle. Katulampun valossa äidin kasvot näyttävät pelottavilta eikä se katso mihinkään. Nyt on kaikki hiljaista. Hiivin varovasti eteiseen ja tuntuu hyvältä, kun lämmin pissä valuu lattialle jalkoja pitkin. (Matinlompola 2002: 32–33.)

Tämänkaltaisia tarinoita on raskasta kuulla. Tätä elämää pieni tyttö on kuitenkin sisarustensa kanssa elänyt ja tämä tarina hänellä on kerrottavanaan, kuuntelimme tai emme. Jeff Hearn (1998) kuvailee lasten väkivaltakokemusten kanssa työskentelyn aiheuttavan työntekijöissä vahvan emotionaalisesti latautuneen ilmiön, joka tuottaa epävarmuutta, jännittyneisyyttä, järkytystä ja usein myös itkua. Hänen mukaansa vahvojen tunteiden pintaan nousemisessa on kyse siitä, että väkivalta kietoutuu yhteen työntekijän omiin kokemuksiin läheisistä ihmissuhteista, rakkaudesta ja vihasta. (Forsberg 2000: 59 mukaan.) Lapsen aika -projektin työntekijän sanoin: ”Lapsen ahdistusta ja pelkoa ei ole helppo kohdata. Se on raskaampaa kuin aikuisen kanssa työskentely” (emt. 60).

Toimittamassaan teoksessa *Lapsen kaltoinkohtelu* (2012) Annlis Söderholm ja Satu Kivitie-Kallio kuvailevat alan historiaa ja paneutuvat aiheeseen erityisesti lääketieteelliseltä kannalta. Heidän mukaansa lasten kaltoinkohteluun alettiin kiinnittää lääketieteellisessä ja tutkimuksellisessa mielessä huomiota jo 1860-luvulla, mutta vielä sata vuotta myöhemmin esimerkiksi lääkäreiden oli vaikea uskoa, että kaltoinkohtelua tapahtuu. Mahdolliset epäilyt torjuttiin, vaikka lääketieteelliset todisteet olivat selvästi nähtävissä.

Kirjoittajat toteavat, että suurin este lapsen tehokkaalle suojelulle on edelleen kaltoinkohtelun kieltäminen. (Söderholm – Kivitie-Kallio 2012: 15–18.)

Tilanteessa, jossa työskennellään kaltoinkohtelua tai väkivaltaa kokeneen lapsen ja tämän perheen kanssa, eri toimijoilla on oma perustehtävänsä. Jokainen työntekijä ottaa tilanteeseen omaan ammatilliseen lähtökohtaansa perustuvan näkökulman. Niinpä esimerkiksi terveydenalan ammattilaisen ja poliisin näkökulmat poikkeavat toisistaan, vaikka he kohtaisivat saman tilanteen. (Ewalds 2011: 152–154.) Lastensuojelun, perhetyö ja perhekuntoutus mukaan lukien, perustehtävä on näkökulman työstäminen lapseen. Työn alkaessa lapsi on ensimmäinen kohde ja työn päättyessä varmistetaan lapsen etu. (Matinlompolo 2002: 33.)

7 Lapsen Puntari

Lapsen Puntari on Kuuselan perhekuntoutuskeskuksen omaohjaajatyöskentelyyn suunnittelemani strukturoitu haastattelulomake. Systemaattisesti käytettynä se suuntaa perhekuntoutustyötä aiempaa lapsilähtöisemmäksi. Sen ensisijainen tehtävä on lapsen kokemusten ja äänen esiin nostaminen sekä lapsen huomioiminen subjektina. Lapselle suunnattuna työvälineenä sen on mahdollista viestiä lapselle aikuisen aitoa kiinnostusta juuri lapsesta itsestään ja aikuisen valmiudesta asettua dialogiin lapsen kanssa. Lapsen Puntarin avulla on mahdollista vahvistaa ja syventää lapsen ja omaohjaajan välistä vuorovaikutussuhdetta, ja sitä kautta lisätä lapsen luottamusta palveluihin. Tämän lisäksi Lapsen Puntarin tarkoitus on huomioida lapsi tiedontuottajana, helpottaa esiin nousseiden asioiden puheeksi ottoa vanhempien kanssa, sekä yksinkertaistaa työskentelyn monipuolista dokumentointia. Lapsen Puntarilla on vahva sisällöllinen yhteys Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa käytössä olevaan Perhepuntariin, joka on ensisijaisesti perhekuntoutukseen tulevalle vanhemmalle suunnattu perheen sen hetkistä tilannetta sekä vanhemman omia huolia kartoittava kysely.

Lapsen Puntarista on valittavana kolme erilaista vaihtoehtoa. Vaihtoehtoja laatiessani jaoin ne ikätason mukaisesti alle kouluikäiselle, alakouluikäiselle ja yläkouluikäiselle. Ikä tai kouluaste ei kuitenkaan ole valinnassa määräävä tekijä, vaan työntekijä tekee valinnan kunkin lapsen kohdalla yksilöllisesti. Sisällöissä olen pyrkinyt huomioimaan lapsen kokemusta perheen arjesta, esimerkiksi ruokailuun ja nukkumiseen liittyviä tilanteita ja niiden sujumista. Pienten lasten kohdalla yksi oleellinen teema, johon Lapsen Puntari suuntaa työntekijää panostamaan, on leikki. Jari Sinkkonen toteaa leikin olevan lapsen tapa etsiä ympäristöstä ja omasta itsestä tuleviin paineisiin luovia ratkaisuja. Leikin avulla lapsen ahdistus vähenee. On myös tärkeää huomata, jos lapsi ei leiki. Se voi kertoa esimerkiksi siitä, että ahdistusta on liikaa. (Sinkkonen 1995: 214–215.) Pelkkä puhuminen leikistä ei luonnollisesti riitä. Työntekijän tulee kiinnittää huomiota käytännön tilanteissa lapsen kykyyn leikkiä ja nauttia leikistä. Tähän perhekuntoutuksessa eletty arki antaa hyvän mahdollisuuden.

Kaikissa Lapsen Puntari -vaihtoehdoissa olen nostanut esiin lapsen näkemyksen itsestään ja pyytänyt lasta jatkamaan itseään kuvaavia lauseita. Samoin perheessä ilmenevät ristiriitatilanteet ja niistä mahdollisesti seuraavat riidat, jotka saavat tarkentavia kysymyksiä vaihtoehdosta riippuen. Lapsen kokeman pelon tunnistaminen on aivan keskeinen teema Lapsen Puntareissa. Kuten Oranen (2012: 219) toteaa, pelko on väkival-

lan keskeinen tunnusmerkki. Siksi se on asia, jonka äärelle työntekijän on pysähdyttävä. Lapsen kokeman pelon tiettäväksi tekeminen vanhemmalle, voi olla väylä pelkoa aiheuttavien elementtien nostamiselle keskusteluun ja edelleen perhekuntoutuksen muutostyön tavoitteeksi.

Lapsen Puntarin viimeinen kysymys antaa lapselle mahdollisuuden kertoa sanallisesti tai piirtämällä kolme asiaa, jotka hän omalla taikasauvallaan taikoisi. Tällä kysymyksellä tai tehtävällä olen tavoitellut, paitsi työskentelytilanteesta jäävää positiivista tunnelmaa, myös ajatusta siitä, että lapsella on oikeus toivoa muutosta. Lapsen toiveesta on puhuttava myös vanhemman kanssa. Näin vanhemmalle avautuu mahdollisuus toteuttaa lapsen toive, joka voi olla vanhemmuuden vahvistumisen kannalta tärkeää. Sillä on myös tärkeä rooli lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen vahvistumisessa.

Aidon dialogin syntymisen edellytys on, että keskustelun kieli on kaikille osapuolille ymmärrettävää. Lapsen Puntarissa olen pyrkinyt kiinnittämään huomiota sanavalintoihin ja käyttämään lapselle mahdollisimman tuttuja ja helposti ymmärrettäviä ilmaisuja. Tämä voi osaltaan hälventää myös mahdollista stressiä, jota lapsi tilanteessa kokee. Työskentelytilanteessa omaohjaaja on koko ajan läsnä, seuraa tilannetta ja tarvittaessa auttaa lasta.

Kolmen Lapsen Puntari -vaihtoehdon lisäksi olen laatinut työskentelyä varten työntekijälle suunnatun ohjesivun. Ohjeen tarkoitus on tutustuttaa työntekijä työvälineeseen etukäteen niin, että kynnyksen käyttöönotolle olisi mahdollisimman matala.

8 Arviointi

Opinnäytetyöni tärkein tavoite oli tuottaa lapsille suunnattu työväline, jonka avulla lapsen osallisuus, lapsen ääni ja kokemukset sekä lapsen asema tiedon tuottajana vahvistuisi perhekuntoutuksessa. Tarve tämänkaltaiselle työvälineelle oli olemassa ja tähän tarpeeseen vastaamaan suunnittelin ja toteutin Lapsen Puntarin. Kokemukseni työstä Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa ohjasi luonnollisesti työtäni ja auttoi liittämään Lapsen Puntarin osaksi kokonaisvaltaista perheiden kanssa tehtävää moniammatillista, vaikuttavaa lastensuojelutyötä.

Lasten omassa perheessään kokema kaltoinkohtelu ja väkivalta ovat vakavia, usein piiloon jääviä asioita. Lapsen näkökulmasta tilanne on ongelmallinen, sillä hän ei itse pysty siihen juurikaan vaikuttamaan eikä selviä tilanteesta yksin. Siksi aikuisen, tässä tapauksessa perhekuntoutuksen työntekijän, on asetettava rohkeasti lapsen puolelle ja lapsen tueksi. Lapsi ei pysty määrittelemään mikä on kaltoinkohtelua, hoidon laiminlyöntiä ja missä menee väkivallan, jopa rikoksen, raja. Turvallisessa kontekstissa lapsi voi kuitenkin tuottaa tietoa, kertoa omista kokemuksistaan, huolistaan ja peloistaan, joiden perusteella on mahdollista tehdä ammatillisesti ja inhimillisesti perusteltu interventio. Tähän teemaan liitän opinnäytetyössäni esiin nostamani aikuisen vastuun. Kyse on sekä työntekijän että vanhemman vastuusta. Työntekijän on otettava vastuu siitä, että lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastuussa olevat aikuiset, lapsen vanhemmat, saavat ymmärrystä omien tekojensa vaikutuksesta ja ottavat vastuun teoistaan. Sen seurauksena syntyneen motivaation kautta orientoituminen perheen hyvinvoinnin kannalta välttämättömiin muutoksiin ovat mahdollista. Vaikka Lapsen Puntari on selkeästi lapsen ja omaohjaajan väliseen työskentelyyn suunnattu työväline, on sen kautta saatava informaatio aivan keskeistä myös vanhempien kanssa tehtävässä työssä.

Sain mahdollisuuden jättää Lapsen Puntarin kolme ikäryhmittäin kohdennettua vaihtoehtoa Kuuselan perhekuntoutuskeskuksen yksiköiden kommentoitavaksi elokuussa 2013. Syyskuun 9. päivänä kävin keskustelemassa sen herättämistä ajatuksista Kuuselan johtoryhmässä, jossa paikalla olivat talon johtaja sekä yksiköiden vastaavat ohjaajat. Lapsen Puntarin saama vastaanotto oli kiinnostunutta. Kävimme läpi kaikki vaihtoehdot ja sovimme, että kullekin ikätasolle suunnattu Lapsen Puntari on yhden sivun mittainen. Tämä asetti tiettyjä vaatimuksia esiin nostettavien teemojen lukumäärälle sekä niihin syventymiselle. Saamieni kommenttien ja käydyin keskustelun pohjalta tein niihin viipymättä muutamia korjauksia ja toimitin uudet versiot sähköpostin liitteenä joh-

toryhmälle. 16.9. sain sähköpostin talon johtajalta, jossa hän toteaa, että Lapsen Puntarit ovat hyviä ja käytännöllisiä ja että ne otetaan saman tien käyttöön Kuuselan kaikissa yksiköissä. Oman ammatillisen kiinnostukseni vuoksi olisin mielelläni käynyt suoraa keskustelua myös Lapsen Puntaria asiakaskohtaamisissa käyttävien työntekijöiden kanssa, mutta se ei ollut työn hektisyyden vuoksi mahdollista. Saamani palaute on vielä tällä hetkellä sangen niukka. Muutamassa spontaanissa keskustelussa on tullut esiin, että Lapsen Puntarille on löytynyt paikka perhekuntoutuksen struktuureissa ja että kokemukset sen toimivuudesta ovat olleet myönteisiä. Rakentavana palautteena on tullut toive niin sanottujen asteikkokysymysten yhdenmukaistamisesta jo aiemmin käytössä olevan, aikuisille suunnatun Perhepuntarin kanssa.

Lapsen Puntaria on mahdollista ja toivottavaakin kehittää edelleen. Kuuselan johtoryhmän kanssa käydyssä keskustelussa nousi esiin tarve niin sanotusta Nuoren Puntarista, joka olisi nimensä mukaisesti teini-ikäiselle kohdennettu työväline. Mielestäni sen kehittäminen olisi tarkoituksenmukaista toteuttaa yhdessä Kuuselan Vaahteramäen yksikön työntekijöiden kanssa. Näen tarvetta kehittää Lapsen Puntaria edelleen myös niin, että valittavana olisi vaihtoehto, joka ottaisi paremmin huomioon maahanmuuttajana Suomeen tulleiden perheiden lapset. Nyt käyttöön otettu Lapsen Puntari ei myöskään sellaisenaan vastaa vauvojen ja aivan pienten lasten äänen esiin tulemisen tarpeeseen. Sitä varten tulisi olla aivan oma työväline, jonka kehittämisessä mukana voisivat olla ryhmämuotoisten päiväkuntoutusyksikköjen, Kärrynpyörän ja Pihlajan työntekijät.

Omaan ammatilliseen kehitykseen tällä opinnäytetyöprosessilla on ollut suuri merkitys. Koen osaamiseni vahvistuneen ja toivon sen tulevan näkyväksi sekä moniammatillisessa työryhmätyöskentelyssä että kohtaamisissa erityisesti lasten kanssa. Yksi tärkeimmistä teemoista, jota olen työntekijän näkökulmasta pohtinut, on omien havaintojen tekemiseen liittyvät ongelmat. Työntekijän tulee olla tietoinen siitä mahdollisuudesta, että omat havainnot ovat vain osa ”totuutta” ja saattavat olla epäluotettavia ja selektiivisiä. Työntekijän halu korostaa hyvin toimivia puolia voi jättää varjoonsa lapsen kannalta haitallisia, jopa vaarallisia asioita ja toimintamalleja. Tämän vaaran näen mahdolliseksi erityisesti silloin, jos työntekijä kokee lapsen kaltoinkohtelun tai väkivallan emotionaalisesti raskaaksi tai liian vaikeaksi aiheeksi ottaa avoimeen käsittelyyn. Avoin ja tavoitteellinen työskentely, oikein kohdennettu ja oikea-aikainen interventio ovat kuitenkin lapsen kannalta elintärkeitä.

Lähteet

Böckerman, Heidi 2012. Entiset lastensuojeluasiakkaat mukaan kehittämään lastensuojelutyötä Helsingin Sanomat 4.9. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa <<http://www.hs.fi/paivanlehti/04092012/mielipide/Entiset+lastensuojelun+asiakkaat+mukaan+kehitt%C3%A4m%C3%A4%C3%A4n+lastensuojeluty%C3%B6t%C3%A4/a1346639948389>> ja Lasten kokemukset avuksi Helsingin Sanomat 5.9. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa:

<<http://www.hs.fi/paivanlehti/05092012/kaupunki/Lasten+kokemukset+avuksi/a1346729762644>> Luettu 17.9.2013.

Ellonen, Noora 2012. Kurin alaiset. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 103. Tampere. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa:

<[http://www.poliisiammattikorkeakoulu.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/B03FC5A648FE7397C2257AB100285362/\\$file/Raportteja103_www.pdf](http://www.poliisiammattikorkeakoulu.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/B03FC5A648FE7397C2257AB100285362/$file/Raportteja103_www.pdf)> Luettu 13.8.2013.

Ellonen, Noora – Kääriäinen, Juha – Salmi, Venla – Sariola, Heikki 2008. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden koke-
masta väkivallasta. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja; 71. Oikeuspoliittisen tutki-
muslaitoksen tutkimustiedonantoja; 87. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa:

<[http://www.poliisi.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/lapsiuhritutkimus_raportti/\\$file/lapsiuhritutkimus_raportti.pdf](http://www.poliisi.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/lapsiuhritutkimus_raportti/$file/lapsiuhritutkimus_raportti.pdf)> Luettu 13.8.2013.

Ensi- ja turvakodit ry. < <http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/liitto/haetko-tietoa/perhevakivalta/turvakodit-ja-avunhakijat/>> Luettu 15.9.2013

Eskonen, Inkeri 2004. Lasten toimijuus perheen väkivaltatilanteissa. Nuorisotutkimus 22 (4). Nuorisotutkimusseura ry. 3–16.

Eskonen, Inkeri 2005. Perheväkivalta lasten kertomana. Miten ja mitä lapset kertovat terapeutisissa ryhmissä. Akateeminen väitöskirja. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Tampereen yliopisto. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa:

<<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67528/951-44-6432-X.pdf?sequence=1>> Luettu 13.8.2013.

Ewalds, Helena 2011. Miten työskennellään yhdessä? Teoksessa Hannus, Riitta – Mehtola, Sirkku – Natunen, Luru – Ojuri, Auli (toim.): Veitsen terällä. Naiseus ja perhe-
väkivalta. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 13. Hämeenlinna: Karisto. 146–158.

Forsberg, Hannele 2002. Lasten asiakkuudet ja kokemukset turvakodissa. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 31.

Forsberg, Hannele 2000. Lapsen näkökulmaa tavoittamassa. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 24.

Hautamäki, Jari 1997. Perheväkivalta Käännekohta miehen elämässä. Jyväskylä: Miessakit ry.

Holmberg, Tiina 2000. Lapset ja perheväkivalta. 3. painos. Helsinki: Lasten Keskus.

Hotari, Kaisa-Elina – Oranen, Mikko – Pösö, Tarja 2013. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.): Lastensuojelun ytimessä. 4. painos. Tampere: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 149–164.

Jakonen, Aija – Mäkelä, Kaisa 2003. Perheväkivalta lapsuuden muistoissa. Kasvatustieteen pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa:

<<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/10356/G0000182.pdf?sequence=1>> Luettu 20.8.2013.

Kaikko, Kirsi – Friis, Leila 2013. Menetelmät lastensuojelun tukena. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.): Lastensuojelun ytimessä. 4. uudistettu painos. Tampere: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 108–120.

Kaltiala-Heino, Riittakerttu 2012 Lasten kaltoinkohtelu – oireet ja ongelmat nuoruusiässä. Teoksessa Söderholm, Annlis – Kivitiie-Kallio, Satu (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. 2. painos. Helsinki: Duodecim. 168–176.

Kauppi, Anne 2012. Sisäiset mustelmat – pahoinpitelyn psyykkiset vaikutukset. Teoksessa Söderholm, Annlis – Kivitiie-Kallio, Satu (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. 2. painos. Helsinki: Duodecim. 125–130.

Keränen, Eija 2009. Äiti ei tykkää musta. Teoksessa Törrönen, Hannele (toim.) Vaiettu naiseus. Ajatuksia naisen väkivallan tunnistamisesta, nimeämisestä ja hoitamisesta. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 10. 44–52.

Kuuselan perhekuntoutuskeskus 2011. Esite. Saatavissa myös sähköisesti osoitteessa:

<http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/65723_kuusela_net.pdf> Luettu 5.10.2013

Lastensuojelun käsikirja. Sosiaaliportti. Lasten osallisuus.

<<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus/>> Luettu 4.10.2013

Lastensuojelun uudet käytännöt ja haasteet Vantaalla. Palveluinnovaatiot ja tuottavuus –seminaari 17.5.2011. Maritta Pesonen. Saatavilla osoitteessa:

<<http://www.kunnat.net/fi/asiiantuntijapalvelut/tuke/palvkeh/innovatiiviset-palve-lut/palveluinnovaatiot%201/Palveluinnovaatio%203/Documents/4.%20Pesonen%20Maritta.pdf>> Luettu 15.9.2013

Lehti, Martti 2013. Henkirikoskatsaus. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Verkkokatsaus 29/2013. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa:

<<http://www.optula.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURLapptype=BlobServer&SSURLcontainer=Default&SSURLsession=false&blobkey=id&blobheader=application/pdf>> Luettu 6.10.2013

Lehto-Salo, Pirkko 2013. Nuoren käytöshäiriö vaatii aikuisilta jämäkkyyttä. Helsingin Sanomat 20.4. A 5. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa:

<[http://www.hs.fi/paivanlehti/20042013/paakirjoitukset/Nuoren+k%C3%A4yt%C3%B6sh%C3%B6sh%C3%A4iri%C3%B6+vaatii+aikuisilta+j%C3%A4m%C3%A4kkyyt%C3%A4/a1366361685918](http://www.hs.fi/paivanlehti/20042013/paakirjoitukset/Nuoren+k%C3%A4yt%C3%B6sh%C3%A4iri%C3%B6+vaatii+aikuisilta+j%C3%A4m%C3%A4kkyyt%C3%A4/a1366361685918)> Luettu 17.9.2013

Lothander, Erja 2006. Väkivalta työnä ja traumatisoitumisen riski. Teoksessa Perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Auttamisen käytäntöjä. Hämeenlinna: Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 35. 136–146.

Matinlompola, Unto 2002. Pahan keskellä. Pahan tunnistaminen. Teoksessa Laitinen, Merja – Hurtig, Johanna (toim.) Pahan kosketus. Ihmisyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. Jyväskylä: PS-kustannus. 18–41.

Mira, 2009. Miksi löin lastani? Teoksessa Törrönen, Hannele (toim.) Vaiettu naisuus. Ajatuksia naisen väkivallan tunnistamisesta, nimeämisestä ja hoitamisesta. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 10. 155–162.

Niemi-Kiesiläinen, Johanna – Kainulainen, Heini 2006. Perheväkivalta ja lainsäädäntö. Teoksessa Perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Auttamisen käytäntöjä. Hämeenlinna: Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 35.115–135.

Oikeusministeriö 2013. 8-vuotiaan lapsen kuolemaan johtaneet tapahtumat. Selvityksiä ja ohjeita 32/2013. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa:

<http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1370865930372/Files/8-vuotiaan_lapsen_kuolemaan_johtaneet_tapahtumat_korjattu_14.6..pdf> Luettu

4.10.2013

Oranen, Mikko 2012. Lapsi ja perheväkivalta. Teoksessa Söderholm, Annlis – Kivitie-Kallio, Satu (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. 2. painos. Helsinki: Duodecim. 217–238.

Paavilainen, Eija – Flinck, Aune 2008. Lasten kaltoinkohtelun tunnistaminen ja siihen puuttuminen. Hoitotyön suositus. Tampereen yliopisto, hoitotieteen laitos. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa:

<http://www.hotus.fi/system/files/Lasten_kaltoinkohtelun_tunnistaminen.pdf> Luettu 23.8.2013.

Paavilainen, Eija – Mäkelä, Jukka 2011. Lapsen kaltoinkohtelun tunnistaminen ja varhainen puuttuminen. Teoksessa Mäki, Päivi – Wikström, Katja – Hakulinen-Viitanen, Tuovi – Laatinen, Tiina (toim.) Terveystarkastukset lastenneuvolassa & kouluterveydenhuollossa. Menetelmäkäsikirja. Tampere: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Opas 14. 142–146. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa:

<<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/c0383a69-f643-4d70-bc03-09c6f86cd89b>>Luettu 21.9.2013

Pihko, Helena 2012 Kaltoinkohtelun vaikutus kehittyviin aivoihin. Teoksessa Söderholm, Annlis – Kivitie-Kallio, Satu (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. 2. painos. Helsinki: Duodecim. 161–167.

Projektityöntekijä 2000. Teoksessa Forsberg, Hannele: Lapsen näkökulmaa tavoittamassa. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 24.

Ruuhonen, Marita 2006. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan vastaisen työn kehitys Suomessa. Teoksessa Perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Auttamisen käytäntöjä. Hämeenlinna: Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 35, 7–15.

Salmi, Venla – Lehti, Martti – Sirén, Reino – Kivivuori, Janne – Aaltonen, Mikko. 2009. Perheväkivalta Suomessa. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Verkkokatsauksia 12. Saatavilla sähköisesti osoitteessa:

<<http://www.optula.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURlappt>>

[ype=BlobServer&SSURLcontainer=Default&SSURLsession=false&blobkey=id&blobheadername1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf](http://www.lskl.fi/files/1336/LSKL_Kuritusvakivaltaa_koskevat_asenteet_ja_lapsiin_kohdistuvan_vakivallan_kehitystrendeja_Suomessa.pdf) > Luettu 17.9.2013

Sariola, Heikki 2012. Kuritusväkivaltaa koskevat asenteet ja lapsiin kohdistuvan väkivallan kehitystrendejä Suomessa. Lastensuojelun Keskusliiton Taloustutkimuksella teettämän kyselyn tulokset. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa:

<http://www.lskl.fi/files/1336/LSKL_Kuritusvakivaltaa_koskevat_asenteet_ja_lapsiin_kohdistuvan_vakivallan_kehitystrendeja_Suomessa.pdf > Luettu 12.8.2013

Sijoitettu nuori 2013. Oksa joka kantaa. Opettaja 20.9.(38). 16–21.

Sinkkonen, Jari 2001. Lapsen aika. Juva: WSOY

Söderblom, Titta 2005 Lapsi masentuneen vanhempansa kanssa vertaisryhmässä – kommunikaation ja ymmärryksen merkitys. Profami oy.

Söderholm, Annlis – Kivitie-Kallio, Satu (toim.) 2012. Lapsen kaltoinkohtelu. 2. painos. Helsinki: Duodecim.

Söderholm, Annlis – Politi, Johanna 2012. Lapsen laiminlyönti. Teoksessa Söderholm, Annlis – Kivitie-Kallio, Satu (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. 2. painos. Helsinki: Duodecim. 76–98.

Tast, Eeva 2007. Lapsuus. Teoksessa Hämäläinen, Juha – Nivala, Elina (toim.) Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. 8. vuosikerta. Suomen sosiaalipedagoginen seura ry. 17–50.

Tutkimusohjelma 2013. Poliisiammattikorkeakoulun julkaisu 17.4. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa:

<[http://www.poliisiammattikorkeakoulu.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/91A34CE41F516038C2257B500033890B/\\$file/Tutkimusohjelma2013.pdf](http://www.poliisiammattikorkeakoulu.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/91A34CE41F516038C2257B500033890B/$file/Tutkimusohjelma2013.pdf)> Luettu 27.9.2013.

Törrönen, Hannele 2009. Naisen väkivallasta puhuminen on naisasiaa. Teoksessa Törrönen, Hannele (toim.):Vaiettu naiseus. Ajatuksia naisen väkivallan tunnistamisesta, nimeämisestä ja hoitamisesta. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 10, 17–25.

Älä lyö lasta! 2010. Kansallinen lapsiin kohdistuvan kuritusväkivallan vähentämisen toimenpideohjelma 2010–2015. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 7. Saatavilla myös sähköisesti osoitteessa:

<http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1087414&name=DLFE-12720.pdf > Luettu 20.9.2013

TYÖNTEKIJÄLLE

Tutustu Lapsen Puntari -vaihtoehtoihin etukäteen ja valitse lapselle sopiva.

Kerro vanhemmalle etukäteen lapsen tapaamisesta, tapaamisen tärkeydestä lapsen näkökulmasta, ja näytä lomaketta.

Varaa sopiva paikka ja riittävästi aikaa lapsen kahdenkeskiseen tapaamiseen. Varaa myös paperia ja kyniä piirustusvaihtoehtoja varten.

Kiireettömyys ja aito läsnäolo viestivät lapselle kunnioitusta ja lapsen tärkeyttä. Viesti olemuksellasi, että olet lapsen kanssa mielelläsi.

Alkuun voit kysyä lapsen mielipidettä alkaneesta kuntoutusjaksosta. Esim. mikä on ollut parasta/mukavaa, mikä tyhmää/tylsää. Mitä lapsi odottaa? Mieti etukäteen jokin positiivinen huomio lapsesta ja kerro se hänelle. Samoin kerro jokin positiivinen asia/huomio koko perheestä.

Kerro lapselle, että on hieno juttu, kun vihdoinkin / jo tässä vaiheessa saatte tilaisuuden tutustua paremmin. Kerro myös, että tarkoitus on kuunnella lapsen mielipiteitä, kun hän itse kertoo omista asioistaan.

Anna lapsen valita täyttääkö hän lomakkeen itse vai haluaako hän, että sinä luet ja kirjaat lapsen vastaukset. Kehu/kiitä lasta valitsee hän minkä tahansa tavan osallistua. Esim. jos lapsi haluaa, että sinä luet ja kirjaat, kiitä saamastasi ”kunniatehtävästä”. Jos lapsi haluaa täyttää itse, kehu taitavuudesta ja reippaudesta tms. Kerro, että lapsi voi myös muuttaa mieltään kesken kaiken ja voitte vaihtaa toimintatapaa.

Joskus lapsen on helpompi keskittyä, kun hän voi samalla tehdä käsillään jotain. Toimi kirjaajana ja anna lapsen tehdä halutessaan vaikka palapeliä, rakentaa legoilla, piirtää tms. Varaa etukäteen tätä varten muutama vaihtoehto, joista lapsi voi valita.

Käytä luovuuttasi ja hyödynnä työskentelyssä esim. erilaisia kortteja.

Jos huomaat, että lapsi ei jaksakaan jostain syystä keskittyä, on liian levoton tms., kysy asiasta. Kerro, että se ei haittaa, koska voitte jatkaa myöhemmin. Sopikaa vaikka heti yhdessä uusi tapaaminen.

Jos varattua aikaa jää, tehkää jotain mukavaa yhdessä. Pääasia on, että olet lasta varten ja lapsi tuntee olevansa tärkeä.

Lapsen nimi _____

Keitä perheeseesi kuuluu? Jos haluat, voit piirtää kuvan perheestäsi toiselle paperille. _____

Miten viihdyt äidin/isän kanssa? _____

Miten viihdyt sisarustesi kanssa? _____

Mitä kivaa teette perheenä yhdessä? _____

KERRO VÄHÄN TAVALLISISTA PÄIVISTÄ KOTONA.

Leikkimiseen liittyvää:

Tykkäätkö leikkiä? Mikä on paras leikki sisällä? Entä ulkona? _____

Voitko leikkiä niin paljon, kuin haluat ja saatko leikkiä rauhassa? _____

Kenen kanssa yleensä leikit? _____

Nukkumiseen liittyvää:

Missä sinä nuket? _____

Laittaako joku sinut nukkumaan vai menetkö itse? _____

Millä mielellä menet nukkumaan? _____

Saatko helposti unta? _____

Jos et, niin osaatko sanoa, miksi et saa unta? _____

Heräätkö öisin? Mitä tapahtuu? _____

Herättääkö joku sinut aamulla vai heräätkö itse? _____

Ruokailuun/syömiseen liittyvää:

Osaatko syödä itse vai tarvitsetko apua? _____

Syökö koko perhe yhdessä? _____

Saavatko kaikki syödä rauhassa? _____

Mitä jos joskus teet jotain sellaista, joka on kiellettyä tai se on tuhmaa. Mitä siitä seuraa? _____

KERRO ITSESTÄSI.

Mistä sinä tulet iloiseksi? _____

Mistä sinä tulet surulliseksi? _____

Mikä helpottaa surua? _____

Mistä sinä tulet vihaiseksi? _____

Mikä auttaa, jos olet vihainen? _____

Mikä saa sinut pelkäämään? _____

Mikä auttaa, jos pelkää jotain? _____

Ajattele, että sinulla olisi taikasauva, ja voisit taikoa kolme asiaa. Mitä taikoisit? Kerro, tai piirrä erilliselle paperille. _____

_____

Nimi _____

Keitä perheeseesi kuuluu? Voit kirjoittaa tähän tai piirtää kuvan perheestäsi toiselle paperille. _____

MIETI TAVALLISIA PÄIVIÄ KOTONA. Miten sinun mielestäsi alla olevat asiat sujuvat?
Valitse sopiva numero. 1 = HYVIN 2 = VAIHTELEVASTI 3 = TOIVOISIN MUUTOSTA

Herääminen aamuisin ja nukkumaan meno iltaisin	1	2	3
Ruokailut (sovitut ajat, tilanteen sujuminen, tunnelma yms.)	1	2	3
Vanhempien kanssa oleminen	1	2	3
Sisarusten kanssa oleminen (jos sinulla on sisaruksia)	1	2	3

Miten ja missä vietät aikaa kavereiden kanssa? _____

Teettekö koko perheenä jotain yhdessä? Mitä? _____

Haluaisitko sinä tehdä enemmän yhdessä jotain? Keiden kanssa ja mitä haluaisit tehdä?
_____

Mikä on ollut parasta, mitä olette tehneet perheenä yhdessä? _____
_____

KERRO ITSESTÄSI jatkamalla alla olevia lauseita.

Tulen iloiseksi _____

Tulen surulliseksi _____

Tulen vihaiseksi _____

Minua pelottaa _____

Oletko jutellut näistä tunteista aikuisen kanssa? Jos olet, niin miltä puhuminen on sinusta tuntunut?
_____
_____

JOKAISESSA PERHEESSÄ TULEE JOSKUS ERIMIELISYYTTÄ JA RIITAA.

Voitko sinä olla eri mieltä kuin vanhempasi? _____

Mitä tapahtuu, jos olet eri mieltä tai teet jotain, joka on kiellettyä? _____
_____

Liittykö siihen jotain pelottavaa? _____

Keiden välillä perheessänne tulee herkimmin riitaa? _____

Onko joku riitatilanne ollut mielestäsi pelottava? _____

Jos on, niin mitä pelkäsit? _____

Oletko jutellut siitä aikuisen kanssa? Jos olet, niin miltä jutteleminen tuntui? _____
_____

Kenen kanssa voit jutella, jos tarvitset apua tai mieltäsi painaa joku asia? _____

Kenelle kerrot onnistumisesi ja kaikkein iloisimmat asiat? _____
_____

Ajattele, jos sinulla olisi taikasauva ja kolme toivomusta! Mitä toivoisit? Kirjoita tähän tai piirrä toiselle paperille. _____
_____
_____

Nimi _____

Keitä kuuluu perheeseesi? _____

MIETI TAVALLISTA ARKEA KOTONA. Miten teillä sinun mielestäsi sujuvat seuraavat asiat?
Valitse sopiva numero. 1 = HYVIN 2 = VAIHTELEVASTI 3 = TOIVOISIN MUUTOSTA

Herääminen aamuisin ja nukkumaan meno iltaisin 1 2 3

Ruokailut (sovitut ajat, tilanteen sujuminen, tunnelma yms.) 1 2 3

Välit vanhempien kanssa 1 2 3

Välit sisarusten kanssa (jos sinulla on sisaruksia) 1 2 3

Miten ja missä vietät aikaa kavereiden kanssa? _____

Teettekö perheenä yhdessä jotain? Mitä? _____

Haluaisitko viettää enemmän aikaa vanhempien tai perheesi kanssa? _____

Jos haluaisit, niin kenen kanssa ja mitä toivoisit teidän tekvän yhdessä? _____

KERRO ITSESTÄSI jatkamalla seuraavia lauseita. Voit jatkaa tarvittaessa toiselle puolelle.

Tulen iloiseksi _____

Tulen surulliseksi _____

Tulen vihaiseksi _____

Pelkään _____

JOKAISISSA PERHEESSÄ TULEE JOSKUS ERIMIELISYYTTÄ JA RIITAA.

Voitko olla eri mieltä kuin vanhempasi? _____

Mitä tapahtuu, jos olet eri mieltä? _____

Liittyykö siihen jotain pelottavaa, esim. väkivaltaa? _____

Keiden välillä perheessänne tulee herkimmin riitaa? _____

Onko joku riitatilanne ollut mielestäsi pelottava? _____

Jos on, niin mitä pelkäsit? _____

Oletko jutellut tilanteesta tai pelostasi jonkun aikuisen kanssa? _____

Jos olet, niin helpottiko se oloasi? _____

Onko sinulla aikuista, jonka kanssa voit jutella mistä itse haluat? _____

MITEN SINULLA TÄLLÄ HETKELLÄ MENEET? Anna numero 1 – 10 (1 = erittäin huonosti, 10 = erittäin hyvin). _____ Mikä sen saa aikaan? _____

Parasta tällä hetkellä on _____

Jos sinulla olisi mahdollisuus toteuttaa kolme toivomusta, mitä toivoisit?

_____

_____

_____